

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul I
N-rul 31

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel

Exemplarul 12 lei

CLUJ, DUMINECĂ 16 NOEMVRIE 1924

C U P R I N S U L :

- PROBLEMA CULTURII: Drumul spre Basarabia . . . Ion Clopoșel
PROBLEME SOCIALE: Discurs rostit la deschiderea
adunării generale a Astei în Arad . . . Vasile Goldiș
ACTUALITĂȚI: Dela Facere — cetire (pagini din
Basarabia) . . . Teodor Jireghie
Petre Liciu (un capitol din viața Bucovinei de
altădată și de astăzi) . . . Al. Procopovici
Portrete Basarabene: Teodor Jireghie . . . Onisifor Ghibu
O redacție pustie . . . Horia Trandafir
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Probleme psihologice ale
industriei . . . Augustin Maior
DISCUȚII LITERARE: Istoria civilizației române
moderne de E. Lovinescu . . . Gh. Bogdan-Duică
PROBLEME ECONOMICE: Publicistica noastră agricolă
Dr. Tiberiu Zima despre criza de numerar . . . Dr. M. Chirițescu
Săptămâna economică . . . S. Ispravnic
Cronica financiară . . . Vasile C. Osvadă
CRONICA ARTISTICĂ: „Onoarea“ de Sudermann . . . Vasile Vlaicu
REVISTE STREINE: Războiul și progresul (Illustration).
— Situația economică și financiară a României
(The Bankers Magazine). — Politică comercială
a țărilor latine din America (La Revue de
Genève) . . . Aurel Buteanu
Viădescu-Răcoasa
CRONICI DIVERSE: Serbările dela Cernăuți. — Tip-Vlaicu. — Acum
șase ani. — Insemnătatea teatrului. — † Ștefan Suciu. — Ecouri. —
Bibliografie.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8.

Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Cărți:

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupăș, Onisfor Ghîbu, Vasile C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoțel.
Colaboratori: I. Agârbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Banciu, A. P. Bănuț, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotrus, I. Cristea, dr. E. Dătana, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, S. Dragomir, I. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Flueraș, V. Ghidonescu, N. Ghiulea, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, Axente Iancu, dr. Iacobovici, Petru Icuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuila, Simeon Mehedinți, Stefan Meteș, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclisanu, Horia Petra Petrescu, Ecaterina Pitii, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sgîlbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, iG. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Suluțiu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezentanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Popan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pavel Grău (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu
În București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.
În Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Birlea și dr. V. Filipciuc
Mehădia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Seliște: prof. Alex. Iosof

Regatul României Subprefectura jud. Arad

No. 16821/9e4.

Comunicat

Se aduce la cunoștință generală că nou înființata „școala de notari” din Arad în conformitate cu dispozițiile ordinului Ministerului de Interne No. 63588—1924 din 3 Noembrie 1924 se va deschide la 1 Decembrie 1924.

Se primesc elevi, cari întrunesc condițiile cuprinse în §-ul 15 a Regulamentului referitor la școlile de notari comunali și cercuali No. 120.000—1913 N. I. și anume 8 cl. de liceu sau studiile echivalente prevăzute prin dispozițiile suplimentului dela amintita ordonanță de exemplu: școala comercială cu bacalaureat, școala de agronomie din Cluj, școala militară pentru ofiteri. În anul prezent vor putea fi primiți și cei fără practică de un an prevăzută în punctul b. a §-lui 15 a Regulamentului No. 120.000—1913 însă fără de acestea vor fi preferați cei cu practică.

Dacă numărul ascultătorilor nu va fi complet cu aceștia excepțional în anul acesta se vor primi și elevii cu 6 și 7 clase de liceu sau școala comercială fără bacalaureat însă numai dacă au practică de cel puțin un an.

1. Trebuie să fie cetățean român și să cunoască bine limba țării în scris și în vorbire.

2. Să fie cu viața nepătată și sănătos. Cererile împreună cu actele justificative și anume:

1. Certificat de studii.
  2. Certificat de practică.
  3. Certificat de apartinență.
  4. Declarație că cunoaște limba țării în scris și vorbire, și
  5. Certificat medical.
- Se vor înainta la adresa „Direcțiune

Școlii de notari din Arad” (Subprefectura județului Arad) cel mai târziu până la 25 Noembrie a. c. Examenul de admitere va avea loc în ziua de 29 Noembrie 1924, Cursurile își vor lua începutul în ziua de 1 Decembrie 1924.

Frecventarea cursului este obligatorie și examenele particulare la finele de an nu se admit decât celor amintiți în punctul b. a §-lui 25 a Regulamentului No. 120.000—1913.

Dr. Lazar, subprefect:
directorul școlii de notari din Arad

„CENTRALA”

SUROGAT DE CAFEA

în pahare á $\frac{1}{6}$, în suluri á $\frac{1}{10}$ și pachete á $\frac{1}{4}$ kg. sunt cele mai renumite surrogate de cafea, în condițiuni foarte avantajoase. ♦ ♦ Sprijiniți industria românească aprovizionându-vă cu acest articol introdus deja în toate gospodăriile.

Dr. N. POPOLIȚĂ

MEDIC OPERATOR

specialist în boli de nas, gât și urechi

Cluj, Piața Unirii Nr. 13.

M. Chirișescu Arva: *Climatul și formațiunea pământurilor*, 24 p. 4 lei Chișinău.
M. Chirișescu Arva: *Agriculura și știința*, 24 p. Buc.

M. Chirișescu Arva: *Doctrine și direcțiuni în studiul pământurilor*, 64 p. Buc. 8 lei.

M. Chirișescu Arva: *Contribuțiuni la studiul acțiunii factorului vegetativ apă în agricultura noastră*, 146 + 32 p. București.

M. Chirișescu Arva: *Acțiunea apei în cantitate opțiuni în diferite epoci de vegetație asupra plantei*, 16 p. Cluj.

În „Biblioteca școlară și a tinerimei Comoara” îngrijită de d-l Iosif Stanca au apărut broșurele:

„De zile mari” poezii potrivite pentru educația națională. Ed. II. Preț 10 Lei.

„Să declamăm!” poezii potrivite pentru nobilitarea inimii. Preț 20 Lei.

Se află de vânzare la toate librăriile din țară. Se pot comanda mai avantajios direct dela librăria editoare: Adolf Hirsch, Deva.

Radu Gyr: „Liniști de schituri”, versuri. Ed: Flamura, Craiova, lei 30.

N. Petra-Petrescu: „De braț cu moșul”, Bibl. Astra no. 117 Sibiu, lei 4.

Petru Dascălul: „Icoane dela țară”, Bibl. Astra no. 116 Sibiu, lei 4.

S. A. Ihera: „Din Cetatea Albă” nule. Ed. Biroul de Ziare Central, Oradea-Mare, lei 25.

Elena dr. Acim n. Fabian: „O sezătoare”, piesă, școlară Șimleul Silvaniei.

Elena dr. Aciu n. Fabian: „Ileana Cosinzeana, piesă școlară Șimleul Silvaniei.

Pimim la redacție următoarele cărți din editura „Ancora” (București, strada Smărdan 4.)

N. Davidescu: *Conservator et circa* (roman).

I. Agârbicianu: *Desamăgire* (novele).
Ioan Petrovici: *Figuri dispăte* (studii).

Reviste:

„Cosinzeann”, rev. ilustrată, Cluj, no. 20, 10 lei.

„Legea Românească”, ev. bis. no. 33, Oradea-Mare.

„Ideea Europeană”, Buc. n. 156, 4 lei.

„Convorbiri Literare”, Buc. Oct. 20 lei.

„Omul Liber”, Buc. An II no. 1, lei 10.

„Flamura”, Craiova, An II, no. 9, lei 8.

„Buletinul, camerei de comerț, Chișinău, no. 7—8, lei 50.

„Datina”, Turnu Severin, An II, no. 9, lei 10.

„Lupta economică”, An XIV, no. 40, ca anexă „Vadul Comercial, raport de I. Constanțiu, „Tipograph”, Cluj.

„TEXTILA” N. Bretan

Magazin de mărunțișuri și tricotaj

CLUJ, Strada Iuliu Maniu No. 8.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDACȚIA:
PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 16 NOEMVRIE 1924

Anul 1

N-rul 31

EXEMPLARUL 12 LEI

DRUMUL SPRE BASARABIA.

Adunarea generală a Astei la Arad a hotărât să-și întindă organizațiile în Basarabia, cedând insistențelor manifestate de către reprezentanții basarabeni la serbările centenare ale lui Avram Iancu la Câmpeni. Au basarabeni încredere deosebită în ardeleni? Se pare că da. Cum ne-o explicăm? Sunt punți de comunicație mai rezeși între ei. Mai întâiu, au cunoscut și unii și alții vexațiunea regimurilor trecute. Apoi este o potriveală incontestabilă de temperament. Pe urmă frații de peste Prut au aflat că ardelenii au instituțiuni culturale puternice, cari ar putea să fie și pentru ei faruri de lumină. În rezumat, ardelenii sunt frați mai tari, și de ce să nu recurgi la ajutorul celui mai tare?

Credem că trebuie să ne bucurăm de simpa ia pronunțată a Basarabiei față de Ardeal. Motivul principal este că se dă posibilitatea ca toate nemulțumirile să fie canalizate în interior. Ardealul îndeplinește rolul de supapă de siguranță a atmosferei morale înăbușitoare în care trăește Basarabia. Nu ridicăm acuze și nu rostim imprecășii. Ne interesează doar ce putem face pentru a oferi fraților basarabeni un ajutor cât mai sigur, a răspunde cât mai complect și mai eficace glasului lor de chemare.

Nimeni altcineva nu poate să săvârșească opera de reparațiuni față de greșelile exasperante ale partidelor politice în anii de după unire, ca *Astra* ardeleană. Figurile culturale alese în delegațiunea însărcinată să cutreere Basarabia, să organizeze „despărțăminte” după modelul nostru, sunt tot atâtea garanții că-și vor împlini misiunea cu vârf și indesat. Printr'o activitate culturală isteață sufletele basarabene vor putea fi recucerite, se va reconstitui ceea ce a stricat politica pârdașnică. *Astra* va ține conferințe, va organiza bibliotecă, va tipări broșuri accesibile tu-

turora, dacă este nevoie chiar și cu caractere cirilice.

Astra va fi capabilă cu atât mai mult să-și realizeze planul, cu cât mai tare va fi aici acasă. Expansiunea ei este în funcție de puterile ce și le poate acumula aici. Domeniul ei de creațiune este întins de tot și va avea nevoie, de concursul viu al intelectualilor. Secțiunile Astei trebuiesc chemate la viață nouă culturală și științifică. Un spirit puternic trebuie să animeze organele ei, îndrumându-le în direcțiuni bine precizate. Nevoile sociale și economice sunt inmultite și soluțiunile practice se caută. Nu ne îndoim că rezorturile mecanismului vor fi perfecționate și adaptate exigențelor sporite. Basarabia va profita cu atât mai mult din atingerea cu Ardealul, cu cât mai mare surplus de forțe vom fi în stare să revărsăm dincolo de Prut.

Astra se adresează celor mulți. Dacă mulțimile nu sunt culte, luminate, conștiente, cu spirit de independență, aceasta se datorește absurdității concepției birocrate în sensul căreia cu atât guvernezi mai ușor cu cât domnia întunericului este mai mare. Intunericul ascunde însă germenii fatalităților neprevăzute, ai răscoalelor și convulsiiunilor sociale. Interesul României întregi este ca în masele oropsite să pătrundă cât mai adânc facla cunoștinții, ca un număr cât mai mare de cetățeni să aibe un spirit liber de judecată, de control, de amestec în afacerile publice, cu un cuvânt o maturitate civică. N'avem nevoie de gloate, nici de dictaturi. Ci dorim din toată inima să se înfăptuiască regimul democratic absolut necesar dezvoltării și trăinicieii unei țări.

Unii înțeleg democrația într'un clip, alții într'altul, în conformitate cu sfintele interese ale egoismului lor. Parcă democrația ar putea fi

răstălmăcită în noțiunile ei și ar suferi de imprecășii. Regretabil că sunt atăția cari întrețin o atmosferă de confuziune și discredit în jurul ei. Aceștia sunt cioclii neamului, cari, vor să împiedice cu orice preț dezvoltarea simțului de critică liberă și independentă spirituală. Numai snobii și sătuitii își mai pot permite în vremea noastră atitudini ignobile, indecente, satirizând-o.

Inițiativa Astei este profund democratică. Ea va lămuri populația basarabeană asupra rosturilor noastre eterne, o va deștepta din acalmie, o va dumiri asupra dreptății pe care se întemeiază România întregită, o va face să înțeleagă că glasurile ce răsună pe pe malurile de dincolo de Nistru, din așa zisa „republică moldovenească” dela Tiraspol, sunt niște glasuri de sirenă amăgitoare. Însfășit îi va da o organizație socială care va crește țaria însăș a patriei noastre comune. Drumul în Basarabia va fi un triumf al democrației... Numai în acest semn va învinge.

Dacă nu scapă nimănui sensul superior al pătrunderii în Basarabia, iarăș nu este mai puțin adevărat că acțiunea aceasta culturală trebuie susținută cu elan până își va da roadele, împrăștiindu-se norii adunați pe cerul dintre Prut și Nistru. Hotărîrea este luată. Ea angajează într'o mare măsură bătrâna instituție ardeleană. Nu avem temeri că nu se va traduce în faptă, căci la rostirea ei a prezidat o judecată matură. O distinsă adunare s'a pronunțat în unanimitate pentru un pas ca acesta. Ardelenii sunt chemați să dovedească acele calități de perseverență, intuiție practică și organizare cari au făcut din sufletul lor o nebiruită cetate a neamului și democrației.

Ion Clopoțel

PROBLEME SOCIALE**DISCURS ROSTIT****LA DESCHIDEREA ADUNĂRII GENERALE A ASOCIAȚIUNII
PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN
(ASTRA) LA ARAD ÎN 8 NOEMVRIE 1924**

Este pentru întâia dată, că am onoarea să conduc adunarea generală a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, ca președinte al ei.

Adânc recunoscător pentru cinstea ce mi-s'a făcut prin așezarea mea pe acest scaun, simt greutatea sarcinei, ce am primit.

În urma mea șirul glorios al celor nouă înaintași, cari prin isusința lor incomparabilă, prin iubirea lor nemărginită către neamul românesc, prin munca lor fără preget și prin puterea geniului lor strălucit din nimic au creiat și au înălțat acest sanctuar al ființei noastre naționale, printre ei marii apostoli ai neamului: părintele Asociațiunii și ziditorul cetății nebiruite a bisericii noastre ortodoxe române Andreiu Șaguna, — apoi acel minunat călugăr dela Blaj, care a fost Timoteiu Cipariu, savantul neobosit și minerul neîntrecut al limbii noastre, — după dânsul cronicarul suferințelor națiunii românești, truditul dascăl și publicist dela Brașov, Gheorghe Barițiu, — între ei nemijlocitul meu predecesor, suflet de aur și fără prihană Andreiu Bârseanu, cântărețul senin al iubirii de neam, care ne-a lăsat cea mai scumpă moștenire prin versu-i profetic: „Pe-al nostru steag e scris unire“.

În urma mea ei, toți bravi și vrednici, neîntrecuți în muncă, energie și talent, înaintea mea neamul românesc, unit după suferinți milenare, sângerând încă din rănile jertfei cele mari și așteptând alinare și tămăduire dela fiii săi, pentru cari cu drag sângele și-l'a vărsat. Cum putea-voi eu să răspund îndatoririi primite dela marii mei înaintași și problemelor de uriașe proporții, ce-mi stau înaintea?

Prea bine cunoscându-mi măsura modestă a puterilor totuși am îndrăznit a primi sarcina grea fiind hotărât a suplini slăbiciunile mele prin voința fermă de a face totul ce omeneste este posibil întru a continua opera spre închegarea și prosperarea pe calea fericirii a neamului românesc și spre mărirea patriei, care acum cu adevărat este a noastră, este patria română.

Cu încredere nemărginită în des-

tinele neamului nostru urcând acest scaun sființit prin scumpe tradiții, cel dintâiu gând al meu a fost să statornicesc amintirea acelei zile fericite de prima Decembrie, în care românii din Ardeal, Banat și Țara Ungurească scuturându-și lanțurile robiei de o mie de ani, la Alba Iulia, în cetatea gloriei lui Mihai și a martiriului celor trei țărani pătimitori pentru dreptate, au proclamat unirea lor pentru vecie cu frații de pretutindeni și au întemeiat astfel noua Dacie, care prin iubirea și vrednicia fiilor săi are să devină odată și odată cu adevărat „Dacia felix et eterna“, fericitul și pentru vecie statornicul cuib de așezare al neamului românesc.

Cu drag am pelerinat apoi în primăvara acestui an în capitala Țării Românești să înfrățim gândul nostru cu cel al fraților de peste Carpați și zilele petrecute acolo s'au prefăcut în izvor de înălțare a sufletelor și de închegare a sentimentelor tuturor fiilor buni ai patriei și dornici de progres și mărire a nației române.

Și acum privirea se îndreaptă spre viitor.

Fac mărturisire de credință declarând, că socot ca principal obiectiv al acestei Asociațiuni *satul românesc*. Temelia de neînvinș a vieții românești în furnicarul neamurilor lumii este *țărâניה română*, rezervor curat și fără prihană al tuturor energiilor naționale, depozitarul apăsătorilor și virtuților, cari îndreptătesc viața românească în lume ca instrument de morală și dreptate, singura cheazășie neînșelătoare pentru progresul spre lumină și fericire a omenirii.

Asociațiunea va înfășura în haina caldă a iubirii sale și a părințeștii sale îngrijiri această țărâניה română, dându-și toată osteneala s'o scoată din bezna pricinuită de nedreptatea vremilor trecute și de părăgînirea păcătoasă a stăpânitorilor ei de pe vremuri oblindu-i drumul spre progres și lumină. De parte de noi odihna, până când nu vom vedea în fiecare sat românesc casa culturală, școala roitoare de prunci sănătoși și veseli, biserica plină de credincioși și răsunătoare de rugăciuni în coruri răsărite din

inimi senine și iubitoare, ogoarele vărsând rodul maximal al muncii istovitoare, grădinile cu pomi și toate dulcele vieții surătorite de harnice albine, grajdurile și izlazarile pline cu vite, iernile petrecute în muncă folositoare, prin case podobeale hărniciei femeiești, plugarul treaz, cruțător, cinstit, luminat și ferit de orice exploatare a străinului hain.

Va trebui mai presus de toate să învățăm a ne iubi unii pre alții. Dihnă dintre frați este cel mai mare rău din lume. Dar iubirea nu este teorie, ci practică. Ea cere jertfa faptei. Orice nedreptate săvârșită altuia, orice hrăpială, orice câștig nemuncit, cea mai minimală exploatarea a deaproapelui constituie câte o crimă la adresa solidarității umane. „Pace Vouă“ — era salutul dulce al lui Isus. Pacea o doresc cei ce vreau să muncească pentru binele tuturor, pace ahtiază neamurile, dar pacea n'o poate aduce forța în lume ci numai dreptatea, și nu dreptatea calculată prin rațiune, ci aceea impusă prin inima iubitoare.

„Toată împărăția ce se desbină întru sine se pustiește și toată cetatea sau casa ce se desbină întru sine nu va sta“ — spune Mântuitorul. Noi însă vrem, ca împărăția noastră și cetatea noastră și casa noastră să stea pe vecie și pentru asta mai vartos propovăduim solidaritatea întreg neamului românesc, care nu se poate produce, decât atunci, când va stăpâni dreptatea, cinstea, morala și omenia în împărăția noastră, în cetatea noastră, în casa noastră.

Dreptatea nu este privilegiu nici al indivizilor, nici al națiunilor, ea trebuie să fie atmosfera înviorătoare a lumii întregi. Înfrățirea tuturor neamurilor din lume în numele ei va produce bunăvoirea între oameni, pacea eternă și universală, în care va putea să incolțească adevărata civilizațiune dându-se fiecăruia rodul integral al muncii sale și desființându-se exploatarea omului prin om.

Pe acest temei Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român propagă solidaritatea națiunii noastre. Adunarea generală de azi este chemată să dea Asociațiunii statute noi. În înțelesul lor Asociațiunea va organiza despărțămintele sale pe întreg teritoriul țării și va nizuși să angajeze societatea întreagă la munca de belșug roditoare a solidarizării naționale. Cei mari și tari vor impru-

măta puterile lor celor mici și slabi, intelectualii vor lumina prin osârdia lor straturile zăbovite în întuneric. Altruismul veritabilei iubiri de neam, principiul dreptății străbătând inimile tuturor, cinstea și omenia fiind călăuză și scop propagandei, nădădușim a izbuti să trezim în conștiința românilor sentimentul mântuitor că numai trăind și muncind unii pentru alții și toți pentru țară și neam vom putea să răspundem misiunii moștenite dela strămoși de a fi păzitorii păcii și purtătorii civilizațiunii aci în acest rațu pământesc, care este

○○○○○○

Țara-Românească. Astfel Asociațiunea va face serviciu umanității, aducând aportul său la înfăptuirea dreptății în lume.

Cu gândul acesta să vă apropiați toți de Asociațiunea noastră, de acest altar al sacrificiului pentru neam și țară. Cu gândul acesta vă mulțumesc tuturor celor ce ați venit aci.

Adunarea generală a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român o declar deschisă.

Vasile Goldiș,
președintele Astrei.

ACTUALITĂȚI

DELA FACERE — CETIRE ¹⁾

I.

Când a făcut Dumnezeu ceriul și pământul, lumea și toate cele ce sunt în ea, El zicea și se făcea; El porunca și se zidea. Și nu este minte în capetele de țărăniță ale lumii să cunoască taina, mai ales în vremile de acum, când lumea fierbe, se prefăce ca aluatul, se frământă spre creștere și împodobire.

O mie de ani înaintea Ziditorului ca ziua de ieri ce a trecut, și straja nopții. Dar lumea azi e lume și toate ale lumii s'au prefăcut în Tarfar și moștenitorii lui sunt viermi cari numai întărită. Trec anii în clipele ochiului și deșertăciunile se sting ca spuma. Dar cele însemnate au pecetea darului și se scriu în cartea vieții.

Lumea dintr'un om a născut neamuri și neamurile pe fața pământului au crescut ca ciupercile, dar neamul dreptilor unul este, pentru care mai ține Dumnezeu lumea. În veacul cel mai de pe urmă, în veacul al douăzecilea, când dela neamul dreptilor va înflori dreptatea, vor cunoaște toate semințiile lumii că spre cine a căutat Cериul și Cel prea înalt cui a dat glasul. Ca neamul dreptilor din toate semințiile lumii cu paloșul dreptății va fulgera și cu glas de tunet va cuvânta.

Ridicați, boieri, porțile voastre și vă strângeți lanțurile cu cari împiedecați! Dați-vă n lături din calea noastră și nu ne amestecați a cunoaște Cartea vieții!

Știți voi, cei netăiați la urechi, ce zice și ce scrie Cel ce ține și cunoaște toate? De mult am avut să pierd lumea, care vecinic ră amărește, dar pentru cei aleși și pentru suspinul săracilor o voiu mai cruța, ca să le dau și lor stăpânire în lume. Că în zilele acelea se va naște Adevărul și dela râuri și dela mare până la marginea

lumii va înflori dreptatea și mulțimea Păcii prin ea se va lua iarăș.

Și să știe ori și cine că acestea toate vor fi plămădite în veacul al douăzecilea, care este înse: nat și merit de proroci. Că iată au arătat ziditorul semn pe pământ, că a turnat cel dintâi păhar și-a zăpăcit din căpetenii și din stăpânitorii lumii cari cugetau deșertăciuni și se puneau la pândă ca să ajungă pe săracul, amestecându-l în gunoiu. Și să știi că gunoiul s'a înviforat și a înădușit întâi pe-o aripă de-a Satanei, pe cel care zicea: pune-mi-voiu scaunul meu pe norii Oceanului înghețat, apuca-voiu Pământul de osii și-l voiu învârti cum mie-mi va plăcea. Lua-voiu în mâna mea cheile mărilor și râurile vor sluji mie; pune-voiu pe hiara mea stăpână trecătorilor și voiu înălța pe turnul Sofiei cruci și mă voiu asemăna Celui prea înalt.

Și a privit din ceriu Domnul, când cel nebun l-a amărât și s'a atins de munți și-a fumegat și pe cel neînțelept cu gunoiu l-a innecat.

Au doară acestea toate, în zilele noastre nu-s minuni? Și trebuie ca tot cel care are g'agole să priceapă, că în fierberea aceasta numai neamul dreptilor se va binecuvânta și neamul blânzilor va moșteni pământul.

Deschiză-se mințile cărturarilor și cunoască prorociile măcar dela sântul Nil, care plin fiind de duh sfânt a prorocit celor însetați de dreptate, vestindu-le: „puțin mai răbdați și iată nu vor fi, că episcopia lor vor lua-o alții vrednici și lămurii”. Și iarăș se zice: femeea proastă se înălța la scaun și cugetă lucrurile stăpânitorilor din Iad, cu urgi și mândrii îngâmfat, dar nedomnind multă vreme, mare și înțelept împărat se va ridica din rămășița Alemanilor în neamul Romanilor. Acela va sta în fruntea dreptilor și vestea înțelepciunii și a blândetelor sale fără de armă ucigătoare va supune limbi însetate de un-sul dreptilor. Acela va paște pe no-

rodul cel blând, nevinovat la suflet și curat la inimă. Acesta va fi neamul acelor însetați de adevăr și dreptate, a celor ce caută viața pentru toți fericită. Căci nimenea nu-i gunoiu, ci chipul și asemănarea lui Dumnezeu, care a zis: „Dumnezei să fiți cu toți și fii ai celui prea înalt, că eu, Dumnezeu, sunt cu voi și nimenea împotriva voastră, când mă cunoașteți pre mine. Dar a cunoaște pre Dumnezeu este cu puțință numai dreptilor și dreptii de auzul de rău nu se tem.

Ridicați, boieri, porțile voastre și nu stați în calea Împăratului nostru, că iată ziua vine și ceasul aproape este.

II.

Minuni multe se făcură,
Tu, tainic peste măsură:

Mulți zic că în vremile de acum Dumnezeu nu face minuni. Dar când ne-am arunca noi ochii împrejurul nostru, când ne-am adânci noi într-ale zile și ale nopții, am vedea numai minuni și am cunoaște tainele vremilor, cât-s de minunate. Și ca să cunoaștem acestea toate ni se cere credință și, pe lângă credință, și fapte. Nu se va încununa acela care, având numai credință, așteaptă mura în gură. Minunile se fac nu în visurile somnoroșului ori în îmbuibarea trândavului, minuni face acela care în credință pieptul și-a oțelit; care neîncetat lucrează și în urma lucrurilor sale răsar flori mirositoare, care farmecă minuni.

Și iată, iată a venit vremea ca tot neamul românesc, dela mic și până la mare, cu credință să lucreze, văzând că vremea s'apropie cu ziua minunilor noastre.

Când s'a făcut Dumnezeu om pe pământ, a binevoit să dea lumea de pe atunci pe mâna Romanilor, după cum gura Domnului a grăit lui Pilat: „n'ai avea tu nici o putere, de nu ți-ar fi dat putere Tatăl de sus”. Și se crede că la a doua venire alui Hristos va fi lumea stăpânită tot de Romani, încă numai nu s'a lămurit: care din fiii Romei este merit să fie cap neamurilor. Dar strelca, barometrului arată spre neamul nostru, că acesta este neamul care caută pe Dumnezeul doririlor. Acesta este un fiu de-al Romei, care crescând în vârful Carpaților, l-a fript jelița din toate părțile.

Sunt cuvinte din vorba bătrânilor ca o prorocie, că la veacul de apoi își va cunoaște boul puterea sa, când Dumnezeu își va trimite pe fața pământului vânturi aspre și ascuțite, va prăvăli stejari și frunza copacilor nu s'a ținea. Atuncea boul va înfige cornul său în pământ și părul de pe el de vântul ispitelor s'a duce floace, însă înfigând cornul în pământ, își va cunoaște puterea sa. Atunci își va aduce și aminte și va zice: „odinioară mișelul c'o vârguță mă mâna și mă njura, dar eu mă supuneam

¹⁾ Scrisă la 12 Octomvrie 1918, în Chișinău. O. G.

crezând că mare putere are; acuma văd că toți s'au ascuns dinaintea feții vântului. Și cioful de noapte nici nu suflă în horn, că vântul strecură de pe fața pământului tot ce este praf și desărtăciune, și va striga cu glas ca de trâmbiță la ceilalți semne evanghelicești, zicându-le: voi v'ați împlinit văleatu și m'ați lăsat pe mine. la urmă ca să ar pământul și să samăn sămânța grâului pentru pâne celor ce flămânez de dreptate. Și fericit va fi acela care s'a invrednici să stea la masa pe care va fi pânea grâului arată de bourelul darului românesc și sămânată cu dor de viață pentru lumea năcăjită.

Credeți toți cei osteniți și însărcinați, și dați mâna de ajutor frunțașilor voștri, că cele ce se lucrează nu este dela om, dar se face prin oameni și fericit este care cunoaște măcar din parte și pune umărul la zidiri. Că ceea ce se zidește, se face cu minune și toate is scrise în cartea vieții mai dinainte de a se face lumea. Și Românului harnic și slugă a țării credincioase, se cade să se bucure. Inșă eu am zis și voi zice:

Dela Nistru pân' la Tisă
Tot Românul bucure-să,
Că pe Tara Românească
A căzut mana cerească.

Zaua zilii veste spune,
Tara noastră iese 'n lume,
Tot Românul ce aude
Dor de viață îl pătrunde.

Rugi cu lacrimi pe cer varsă
Ca să-i fac' o țară-aleasă
Lumea toată s'o cunoască
Că țaranu-are s'o pască,
In fruntea-având de 'mpărat
Pe 'nțeleptul Ferdinand.

Pe acest împărat al Românilor l-au cunoscut stăpânul Ceriului mai înainte de a se face lumea. Că precum Hristos la cei săraci, osteniți și însărcinați a venit în lume, așa și Ferdinand s'a jertfit pentru cei săraci, ce stau la talpa țării și mai mult decât toți mîncării își iubesc țara și-și pun viața pentru ea. Așa țară de doriri n'a fost în lume și așa înțelept Împărat încă nu s'a arătat.

Și acestea se fac toate cu minuni, prin piepturile acelora în cari sună credința.

Când țara desăvârșit s'encheaga, florile țărănimii L'a încoronat.

Regele Carol s'a încoronat de mica țară cu coroană de fier, făcută din arma biruinții. Dar Marele Ferdinand al tuturor Românilor va fi cinstit cu cea mai scumpă coroană în lume, coroana țărănilor din patru unghiuri, alcătuită din spicul grâului și împodobită cu crinii țarinii, în loc de mărgăritare.

Acesta va fi devărat Unsul Domnului de Dumnezeu binecuvântat, împăratul doririlor, de mult așteptat de neamul românesc.

III

Acum mă voi scula, zice Domnul. Punemă-voiu între neamuri gard.

Yankeii de peste mări mai întâi au cunoscut adevărul, având în fruntea lor pe marele Wilson, cu sămânța raiului în piept. Acesta este piatra dela temelia Edemului și noi Românii se cade să credem după vorba bătrânilor noștri cari ziceau, că ideea Edemului va veni dela Răsărit, de peste mările albastre, dela alt pământ. Omul acesta este unul de pe orizontul globului, plin de dar și de înțelepciune, pe care îl arată degetul lui Dumnezeu și-l întâmpină toți înțelepții lumii ce doresc ca lumina după învățătura lui Hristos să lumineze tuturor marginilor și neamurilor. Noi Românii în programul și în ideea lui Wilson ne mișcăm spre viață și cu adevărat se lovește cu duhul și cu blândețele noastre. Românii chiar din fire nu năzuesc să răpească sau să șteargă țări străine. Duhul românesc cere numai să nu-l smintească pre dânsul și să nu-și bată joc de el liftele. Românul bine își cunoaște steaua și partea cea din piatra din capul unghiului, care a fost trecută cu vederea până în vremile de acum și-și cunoaște partea între neamuri, chiar în locuri însemnate. Că mare ești, Domnul nostru, carele faci minuni cu fiii Romei cei bătrâne. Că dar și milă în cuvioșii Lui, raze și vâpăi în aleșii lui. Că de nu ne-ar fi sprijinit mâna Lui prin aleșii lui, puțin de nu ne-ar fi stăpânit Tartarul. Trecut-am prin ispite mai presus de fire și odihna noastră nu-i în pace. Viu este Domnul și bine este cuvântat Dumnezeu, că vor cunoaște vreodată orbii și cei chiar din sânul nostru, și-or cânta lui Dumnezeu mării și luptătorilor fericiri.

Stă neamul în luptă și tot cel ce pricepe trebuie să lucreze. Că chiar Hristos a zis: Tatăl meu lucrează și eu lucrez. Că împărăția lui Dumnezeu se silește și silitorii o răpesc pe ea. Hristos a lucrat pentru împărăția ceriului, dându-ne pildă să lucrăm și noi măcar pentru a neamului nostru și s'o împodobim cu comori de raiu. Să se rușineze și să se înfrunteze cei ce amestecă la zidirea și la întortocirea neamului nostru; să piară din mijlocul nostru țăunii și porcul sălbatec să nu ne mai strice via. Românii au nădejde și credință tare în ideea lucrurilor lor. Românii au putere și împărat mare, pe care ni l-a dat Pronia cerească. Acesta este stălpul țării românești, împrejurul căruia se strânge țărăimea țării și îi cântă: Osana! Dați-i Lui mării, dați-i fericiri! Inchinați-vă cu toții, Români din patru unghiuri. Dușmanii ni-au făcut țara bocan, răs, batjocură în lăcașul nostru, împrejurul nostru și numai răzămând în stălp vom face țara ca pe o masă plină de bucate și îndulcindu-se Ro-

mânul, se umple de duh de viață și n'a mai înseta în veci.

O, de m'aș învrednici și eu să mă satur din masa aceea, să privesc hora frăției și să văd spicele grâului ce se gătesc pentru coroana marelui împărat al tuturor Românilor, și-apoi măcar să mor!

Pe tot ce neamul își iubeste,
Lumina lumii îl mărește,
Și-i dorește fericire,
Pentru-a sa scumpă simțire.

Doamne sfinte Impărate,
Tu ce toate le privești,
Dă-ne dragoste de frate
Pacea ta să ni-o 'nmulțești.

Dă-ne viață pe pământ,
Dă-ne ingeri luminați,
Ca să fim într'un cuvânt
Toți cu dragoste de frați.

Iuda, dușman, ce ne vinde
Să piară 'ndat dintre, noi
Cu-a lui vrăjbi, mreji ce a 'ntinde
Să ne facă tot nevoi.

Cu-a ta rază pe nori tulburi
Ne dă suflet pe pământ,
Ce pre ciolf, cu a lui cuiburi,
Să-i facem cenușă 'n vânt!

IV

Sufletul omului este duh de graiu, sădit în pieptul omului de un mester care nu-i ajuns de mintea chiar și a celui mai vestit înțelept al lumii. El este sădit de făcătorul său în pământ liber, în lut mișcător, slobozit pe fața pământului ca un Dumnezeu să stăpânească tot ce i-a supus lui Firea și să cunoască Binele și Răul.

Binele și Răul sunt două mișcări mai presus de fire, care stau de-a dreapta și de-a stânga omului și pururea fac războiu între ele, care mai de care vrând să-l stăpânească pe om. Binele îl apucă de mâna sufletului și-i arată cu degetul pe un munte înalt Cetatea luminii, până la care este o cale grea de trecut și numai decât îi cere ca să-și încordeze omul simțirile și să năzuiască la ea, pe care dobândind-o, se preface în Dumnezeu și în fiul Celui preînalt, dela care dobândește moștenire darul de lumină.

Lumina lumii este înțelepciunea, dar începerea înțelepciunii este limpedea deșteptare în frica Domnului și pricepere bună celor ce se stăpânesc de ea.

Toată lumea au făcut-o Dumnezeu cu înțelepciune și toate cele bune ale lumii is făcute de oamenii-dumnezei ai Dumnezeului celui viu, de oamenii Tatălui înțelepciunii, la care este izvorul luminii pe care îl împarte celor ce trec calea cea strâmtă și încordată și năzuesc la cetatea luminii și însețează de izvoarele ei.

Noună, Românilor, și chiar la tot Românul și la tot timpul ce dorește în vremile de acum de lumină, de dar, de înțelepciune, Dumnezeu îm-

parte din destul și chiar din belșug. Pentru că chiar singur ne cheamă să ne înțelegem și să ne luăm darurile care ni se cuvin nouă, ca unui popor blând și mult pătimitor, care am fost căzut în beznă și am trecut prin apă și prin foc și prin întunec de ispite ne mai pomenite. Dacă Românii acum nu s'ar deștepta să se înțelească și să se lumineze, vor cădea în urgia lumii, și chiar neamurile străine i-ar judeca și i-ar asă-măna ca pe cei doi sanovnici ai lui Darie împărat, când după sfărmașia oștii lui, îl gonă Alexandru Macedon, dar sanovnicii în loc să-l apere pe Darie, ca pe stăpânul lor, ei singuri l-au ucis și au venit la Alexandru cu fală închinându-se să-i slujască. Dar Alexandru ce li-a zis; „Dacă voi, nevređnicilor, ați ucis pe stăpânul vostru, căruia i-ați mâncat pânea, apoi pe mine aveți să mă iubiți, că vă sunt străin? Li-a poruncit de li s'au tăiat capetele. Așa or să pă-țească toți aceia, cari deacum înainte vor mai cerca să ne mai vândă și să tradeze neamul și vor face vrajbă în contra unirii tuturor Românilor. Urgia dreptului judecător va cădea peste ei și loc de odihnă în țara românească nu vor dobândi și înțelepții neamurilor ca la luzi la ei s'or uita. Și așternut moale nu i-or voi, și-or umbra tremurând ca și Cain, prin tufari, cautându-și moartea.

Pildă mare ne este nouă dela Românii din străinătate,¹⁾ care ei mai mult decât noi lucrează și doresc de întregirea României, — de unirea tuturor Românilor, — de o țară luminată, cu stâlpi neclățiți, cu acoperământ împărătesc, cu împărat țărănesc. — oglinda și fala blajinilor și a tuturor Românilor, de raiul pământesc pe ogorul românesc.

Luminează-ne pre noi, Doamne, Dumnezeuul nostru, cu porunca care ai poruncit, și adunarea de popoare Te va încunjura. Acum voiește ceriul ca toate neamurile la cuibul lor să se adune împrejurul Dumnezeilor lor. Dacă Dumnezeuul nostru, în cer și pe pământ toate câte a vrut a făcut și n'avem nevoie de Dumnezeii străini. El ne împarte mila cu îndurări și daruri bogate; El ne înțelește pruncii ce iubesc patria-mamă; El ne dă îndrăzneala în lumina mare ca să năzuim cu toții la darurile Sale și să dobândim cetatea cu grădina florilor noastre, în cari răsuflând Românul, se umple de duh de viață pentru mulți ani cu fericire.

Teodor Jireghie.

¹⁾ Scriitorul se gândește la Românii din Transilvania. O. G.

Moldovan croitor
de dame

Cluj, Piața Unirii 10.

PETRE LICIU

Un capitol din viața Bucovinei de altădată și de astăzi*)

Petre Liciu s'a născut în Martie 1871 din neam de răzeși moldoveni. Alecsandri, cântărețul veselei grădini a Bucovinei, pare că a aprins în acest copil ales al plaiurilor noastre scânteia divină, care a înflăcărat mai apoi marele și neîntrecutul lui talent dramatic. A fost numai de 9 ani, când în veselie rudele și prietenii familiei sale, jucându-l pe „Herșcu Boccegiul”. În vârsta de 13 ani, el îl făcea la Iași pe directorul, autorul dramatic, regisorul și actorul trupei pe care el a înghebat-o, ajutat de prietenii lui și de tovarășii lui de învățătură.*) Facultatea de drept și conservatorul, Liciu le-a terminat la București. Nu l-a ademenit însă cariera pe care o făcuse tatăl său, în cele din urmă consilier la Inalta Curte de Casație. Spre marea mahnire a părintelui său intrase încă dela 1890 la Teatrul Național, hotărît să rămână credincios artei dramatice. Talentul său în scânteietoare desvoltare, fecundat de roadele serioaselor lui studii, creia o atmosferă de simpatie crescândă în jurul lui. Intre 1893 și 1896 petrecea la Paris ca bursier al statului. Revenind apoi la Teatrul Național, se găsea alături de Nottara, Demetriad, Aristizza Romanescu, Petre Sturza ș. a., figuri prea cunoscute nouă, ca unele cari au dat atâta strălucire celei dițăi scene a patriei noastre. Din mulțimea de roluri pe cari le-a creat și susținut, creațiuni de o rară originalitate, viguroasă spontaneitate, de o înaltă valoare estetică și în același timp de o profundă moralitate, ajunge să ne reamintim de Moșilică din Lipitorile Sătelor, de Isidor Lechat din Bani, Don Ceșar din Ruys-Blas, de Bolboric din Tudorache Suciut, de Tokeramo din Taifun, de Ștefăniță-Vodă din Viforul, ca să marcăm grandioasa linie pe care a evoluat minunata lui putere creatoare.

Dar Liciu n'a fost numai un artist de talia celor cari ilustrează veacurile. El a fost și un om în toată puterea cuvântului acestuia. Rar talent pentru care arta prin care se manifestă să fi fost atât de puțin izvor de potolire a unor ambiții personale, atât de puțin meserie bună de hrănit o viață și de a turna într'însa toată gama desfătărilor vul-

*) La 19 Octombrie c. societatea studențească „Junimea” i-a așezat lui Petre Liciu un bust în clădirea Teatrului Național din Cernăuți. Invitat de membrii acestei societăți, căreia i-am aparținut ca student acum 20 ani, am ținut cu acest prilej discursul festiv. Desbrăcându-l de tot ce nu poate avea decât interes local, i-am adunat ideile conducătoare în acest articol. — Al. Procopoviu.

*) Unul dintre aceștia, d. D. St. Emilian, ne-a dat de curând foarte interesante amănunte despre acest teatru, în „Convorbiri Literare” pe lunie 1924 pg. 481—485.

gare. Pentru Liciu această artă a lui n'a fost numai un prilej de emoții, el n'a fost numai un îndrăgostit al frumosului, ci în același timp un fanatic râvnitor al mai-binelui. El care întruchipa și trezia adânci zburcări sufletești și știa să deslănțue pasiunea cu puterea uraganului nepotolit, a fost un suflet pe cât se poate de echilibrat și cumpătat. Cei ce l-am cunoscut, știm că Liciu ținea mult mai mult decât la aplausele mulțimei, ca să coboare în societatea căreia i-a închinat roadele muncii sale, toată comoara sufletului său, spre a o face mai nobilă și mai bună. Cu toată sinceritatea patriotismului lui el ne chema pe singurele căi pe cari neamul nostru — și numai al nostru — poate avea un rost și un viitor. Pentru că iubia acest pământ românesc și-l doria iar unul și nedespărțit, cobora cu toată pietatea acolo unde sângera mai mult, călcat de armate străine și mereu smuls de străine slăpâniri dela viața românească căreia i-l-au dat natura și pronia cerească. Iată gândurile cu cari Liciu a venit la noi în Bucovina.

Să-mi fie îngăduit însă ca să deschid mai întâiu o mică paranteză, căci vorbiam de „omul” Liciu, care nu trebuie să rămâie demodată piesă de muzeu, uitată și lipsită de forță activă asupra noastră. În toamna anului 1905 se declară un conflict între artiștii și direcțiunea Teatrului Național din București. Nedreptatea și patima oarbă putând să aibă atât de adese succese trecătoare, Nottara care-și dăduse o viață întreagă aceluia teatru, Nottara, unul dintre artiștii frunțași cari timp de trei decenii fuseseră mândria scenei române, a trebuit să plece din Teatrul Național. Liciu n'a putut să stea impasibil în fața acestei sălbaticii și a protestat în public împotriva ei, solidarizându-se cu Nottara. N'a fost atât un gest de bună camaraderie, pe cât o hotărâtă intervenție pentru biruința dreptății, dela care nu l-au putut abate toate riscurile materiale, căci a fost scos și el din Teatrul Național. Apoi numai s'a legat tot mai strânsă prietenia dintre cei doi maieștri. Sub presiunea opiniei publice s'a pus în sfârșit capăt abuzurilor de putere dela Teatrul Național, și Nottara și Liciu și-au făcut reîntrarea acolo în mijlocul entuziasmului delirant al Bucovinenilor, ale căror aclamațiuni se desprindeau din sufletul țării întregi.

Importanța descălecatului lui Petre Liciu în Bucovina nu poate fi pricepută îndeajuns, fără ca să ne dăm seama de situația în care se găsea pe atunci societatea bucovineană. Și pentru că e vorba de Liciu, ne vom strecura privirile asupra acelei socie-

tați printre spectacole, decoruri și a fișe de teatru.

Inceputurile teatrului român, glorioasele începuturi ale teatrului român din Bucovina, datează dintr'o epocă în care trupele străine nu puteau găsi încă pe aici un public suficient pentru reprezentațiile lor.

Pe atunci viața publică dela noi mai avea imprimată în cele mai multe manifestări ale ei pecetea vechiului moldovenism de dinainte de 1775, și aceasta grație rolului dominant pe care îl mai deținea boierimea noastră. Chemată de „Societatea pentru cultură”, Fanny Tardini dădu la Cernăuți în primăvara anului 1864 vr'o 20 de reprezentații. Succesul a fost atât de esăvârșit, încât dinsa se întoarse în toamna aceluiași an pentru o nouă stagiune, care ține într'una dela 14 Noembrie 1864 până la 21 Martie 1865. În același timp o trupă polonă-germană ajunsese în Cernăuți la așa aman, încât nu-și mai putea descurca socotelile. Actorii străini au fost salvați din mizerabila lor situație de membrii trupei Fanny Tardini, cari într'un avânt de generositate au dat două spectacole în beneficiul lor.

Intâmplarea aceasta ne reamintește un episod din viața lui Liciu. Într'unul din turneurile sale prin Moldova a găsit patru actori evrei sechestrați la hotel, pentru că după reprezentații cu rețele proaste nu-și puteau achita consumația și chiria. Cu cincizeci de lei, dați din buzunărul lui și cu un liber parcurs obținut dela prefect, Liciu care avea printre evrei renumele unui strașnic antisemit, a scăpat pe acești „colegi” din neamul lui Moșilică și Herșcu Boccegiul înlesnindu-le plecarea din Fălticeni.

Nu cunoaștem nici un singur caz în care minoritarii noștri ar fi procedat la fel față de un artist român și știm sentimentele cu cari întâmpină ei, câteodată în mod atât de ostentativ, sforțările noastre de a ne îndeplini misiunea culturală între hotarele păământului nostru strămoșesc. Dar dacă în toiu rivalităților omenești, deci și al conflictelor noastre interne, joacă un rol hotărâtor și superioritatea inimii și a sufletului, atunci, punând faptele aceste față în față, este lesne de înțeles de partea cui sânt șansele.

După Fanny Tardini din 1864 și 1865 a urmat trupa Pascali în 1869, apoi o nouă companie Tardini 1870, iar în 1871 însuși Matei Millo făcea deli ciul publicului cernăuțean. După o lungă întrerupere pe care o explică în bună parte evenimentele politice ale anilor acelor, după războiul pentru neatârnamare și proclamarea regatului, bunele tradiții au fost reluate în 1885, dar au și luat sfârșit cu cele șapte reprezentații ale Societății dramatice A. Romanescu și C. Nottara, de cari bătrânii noștri își mai aduc și azi cu drag aminte.

În deceniile următoare, Cernăuți și

Bucovina n'au mai avut un teatru românesc mai de seamă, în afară de vr'o două companii de opere destul de bune. Artiștii de mâna a doua și a treia cari se abăteau pe la noi, în nădejdea de a reface o situație materială compromisă, sdruncinau doar încrederea noastră în noi înșine și ne compromiteau în fața lumii străine. Un fel de resemnare se încuibase în sufletele Românilor bucovineni, mai ales în cercurile boierimii noastre care avusese până atunci toată conducerea vieții noastre publice, resemnare caracterizată de li sa de credință într'un mare ideal cultural românesc. Ea se explică și ca o reacțiune față de nădejdele și îndrăznețele visuri dela 1848, 1866 și 1877—1878, a căror realizare întârzia mereu și părea amănată pentru o epocă, de care îi despărțiau pe mai puțin inimoși depărtări fără de sfârșit. Mulți au început să se obișnuiască cu gândul bizar că viața culturală superioară nu este cu puțință decât în formele de împrumut aduse din străinătate sau în formele în cari stăpânirea străină voia să prindă cu forța viața românească care izvora de veacuri din adâncurile naturii pe acest pământ al Bucovinei.

Cine ar putea tăgădui rolul important pe care boierime bucovinească l-a avut în manifestările noastre naționale de altă dată. Când am pelerinât anul trecut, chemați de „Societatea pentru cultură”, la mormântul lui Hurmuzache din Cernăuca, s'a dovedit din nou că este sigur de recunoștința generațiilor cari urmează după el, oricine s'a înălțat el singur pe aripile nemuririi, topind o parte din sufletul său, din munca, din viața sa în albia largă a vieții neamului său întreg. Dar chiar pe la 1885 clasa noastră conducătoare a fost cuprinsă de o toropeală care ținea în loc societatea românească de aici.

Pe când atotputernicia inerției ne făcea ca să așteptăm noua orientare dela aceiași vechi boieri, acum mai mult învechiți decât vechi, fără de puțința de a se ridica la înălțimea înaintașilor lor, pentru elementele străine strecurate printre noi, faptul că nu aveau o aristocrație băstinașă deveni un mare avantaj. Astfel viața publică s'a putut democratiza la acești străini mai repede, nu numai sub raport politic, ci și sub raport intelectual și cultural. Unul dintre efectele acestei situații a fost că teatrele de alte limbi sporiu mereu, incurajate și susținute de masele mari ale populațiilor minoritare, pe când noi ne mulțumiam doar cu ce ne mai putea da boierimea noastră în operele „Armoniei” prin gingașul și diuosul talent al lui Todorică Flondor, ca să nu mai vorbim și de alte încercări de mai puțină importanță. Inferioritatea noastră sub raport ieșea tot mai mult la iveală, iar umilirea noastră a fost desăvârșită,

când o trupă ucraineană, pornind în turneu de propagandă națională, a îndrăznit să dea reprezentații chiar în județele în cari străinismul ne atacasese până atunci mai puțin și în cari ne simțiam mai acasă, la Suceava și Rădăuți.

Între timp curentul cultural reprezentat prin Sămănătorul dela București și școala naționalistă dela Vălenii, de Munte exercitară o puternică influență și pe plaiurile bucovinene. Noul curs se simțea mai ales printre oamenii școlii, în învățământul primar și cel secundar, iar în universitatea din Cernăuți își făcuse intrarea încă dela 1906 Sextil Pușcariu tovarășul de bucurii și alese gânduri, legănat în dorul unor vremi mai mândre pentru neamul lor, al lui Iosif, Anghel, Kimon-Loghi, Goga, din anii lor de studii făcute în capitala Franței. La Societatea pentru Cultură dl Pușcariu a găsit un hotărât și curajos colaborator. Inspirat de opera de profundă prefacere a învățământului din vechiul regat, pe care Spiru Haret o săvârșea chiar atunci, în Bucovina românească se găsea în fruntea curentului de regenerare națională prin școli, Gheorghe Tofan, harnicul secretar al „Societății pentru Cultură.”

În societatea aceasta aristocratică, creație din timpurile Hurmuzacheștilor cu un trecut vrednic de toată laudă și de care ne mândrim cu drag și cu tot dreptul, duhul Sămănătorului n'a nuziuit nici până astăzi încă. Se împlinesc doar de abia vr'o 10 ani de când Pușcariu, Nistor, Tofan și cel care iscălește aceste rânduri, au trebuit să părăsească toți de-arându comitetul ei, pentru că au văzut străduințele lor năbușite de concepții, cari ori cât de onorabile ar fi, nu cadrau cu credințele lor. Aceasta nu înseamnă însă că nu înțeleg să aduc tot prinosul de recunoștință elementelor de inimă și cultură românească, cari și-au luat sarcina în acel comitet de a face bătrâna Societate să trăiască viață din viața cea mai bună a vremurilor noastre. Aceasta nu înseamnă că Societatea pentru cultură n'ar fi făptuit fapte românești de toată greutatea și de la 1900 încoace, iar între aceste fapte mare e și rolul pe care și l-a luat când Liciu a venit în Bucovina.

Cine se va fi îndurerat mai mult în fața reprezentațiilor ucrainene din Suceava și Rădăuți, decât Gheorghe Tofan, organizatorul unui șir de școli românești particulare menite de a scăpa satele noastre de înstrăinare? Un strigat de luptă se desface din pieptul lui, și Societatea pentru Cultură, găsindu-se atunci sub puterea sugestiei lui și a lui Sextil Pușcariu, îl chemă pe Petre Liciu dela București, luând asupra sa tot riscul material al reprezentațiilor. Petre Liciu

înrolat în tână armată a lui Nicolae Iorga și unul dintre protagoniștii Ligii Culturale, a răspuns într-un elan de entuziasm. „Când vedeam” — scrie Pușcariu, vorbind despre campania d.n 1911 — „urcând dela gară cele trei camioane cu decoruri, mi se părea că văd artileria grea care înaintază spre cucerirea unei redute a culturii românești.” În 1910, Liciu și cu ai săi, primiți de publicul nostru cu o însuflețire fără de seamăn, au dat 19 reprezentații în șir, la Cernăuți, Câmpulung, Rădăuți, Sirete, Gura-Homorului și Suceava. Aristizza Romanescu, care îl însoția pe Liciu, revenind în Bucovina în care trăise cu 25 de ani în urmă una dintre cele mai frumoase serbători ale tineretelor ei de artistă, scrie mărturisindu-și impresiile asupra acestui turneu: „Dela intrarea în gară însă, de cum s'a oprit trenul, m'am înveselit! Nu mai erau aceeași oameni, da; dar aceleași inimi calde ne primiau în urări de bună venire; era atâta entuziasm! atâta tinerețe! Profesori în frunte cu dl Pușcariu și Tofan, proești, studenți, învățători, în ochii tuturor vedeai bucuria, dulcea bucurie bucovineană, care are ceva particular, propriu ei, o bucurie cuminle, o veselie serioasă și adâncă.”

Și semn al vremurilor, în sălile cari nu erau destul de încăpătoare ca să cuprindă toată lumea care năvălea la spectacole, nu prea puteai descoperi chip de boier moldovean. În Câmpulung au coborât în cântece de buciom țărani din vârful munților, ca să se cutremure în hohote homerice în fața jupânului Moșilică din Lipitorile Satelor, iar a doua zi munții aceia prin cari ciobanii își plimblau gânduri și sclipiri rupte din geniul lui Liciu, par'că erau mai frumoși și mai cuminți. Deasupra demagogiei noastre politice din acele zile s'a ridicat atunci democrația noastră intelectuală, întemeiată pe convingerea că masele mari trebuie și pot să trăiască prin ele înșile, pe credința în forța generatoare a culturii românești din care pot să se desfacă nu numai cele mai folositoare îndrumări și povețe, ci și cele mai alese podoabe de frumusețe și seninătate pentru viața noastră, pe intuiția faptului că mai presus de toate încercările de infiltrațiune austriacă, sufletul românesc este și rămâne același la București ca și în Ardeal și din Boian la Vatra-Dornii. Iată, blocul de marmoră pe care îl așezam atunci, dascăli, proești și țărani, artiști, magistrați și funcționari, în clădirea care în 1918 avea să se cheme România întregită! Iată-l pe Liciu urcând schelele din jurul acestei construcții, ca unul dintre cei mai pricepuți maiestri constructori, ca un uriaș al gândului și artei românești.

În 1911 Liciu a venit din nou la Cernăuți, cu trilogia lui Delavrancea,

reprezentată în prezența autorului, și cu piesele lui Caragiale. Cum n'a putut merge și de astă dată în provincie, intelectualii noștri pelerinau din toate părțile la Cernăuți ca să-l vadă.

La 1/14 Aprilie 1912 clopotele vesteau la Cernăuți ca și la București moartea lui Petre Liciu și jalea neamului. Când în 1913 Belcot, mort și el în anii de războiu, îi continuă opera, în tăcerea unei alese și pioase asistențe, Tofan ne-a înrouat de lacrimi ochii, desvălind după slujba bisericească dela catedrala noastră, portretul lui Liciu la „Societatea pentru Cultură”.

Știm ce-a urmat. Avem acum la Cernăuți o frumoasă clădire botezată „Teatrul Național”, dar nu avem trupa românească care să o însuflețească. Trebuie să ne mulțumim cu vr'o câteva reprezentații de împrumut, date în intervalele în cari vr'un grup de artiști poate și vrea să se deplaseze dela București la Cernăuți. Într'un colț al scenei noastre, pe care Liciu a strălucit în înmlădierile și sclipirile infinite ale talentului său și de unde ne-a răpit și înălțat sufletele în ritmul inimei lui de mare Român, umbra lui se moaie în durere, pentru că Bucovina și Cernăuții lui un' an încă un teatru românesc al lor. Dacă n'am fi și noi înșiși actori în mijlocul acestei jalnice realități, cine ar crede că în 1864 în vremurile lui Cuză-Vodă, pe când dincoace de cordon hălăduia austriacismul lui Franz Iosef, arta română a putut să aibă aici triumfuri cari întârzie mereu acum după unirea tuturor Românilor?

Că uite! vremurile acele
De-au fost amarnice și grele,
Dar inimi drepte, credincioase,
Vin bun și cântece frumoase
Erau pe vremurile acele.

^{cat}
Azi cât nedumerit, nepoate,
Cum toate se schimbă, toate!
Din cântece azi n'ai ce-alege,
Nici vinul nu e vin în lege
Nici inimi nu mai sunt, nepoate!

Ar zice poetul patriarhalelor, „Zorile” căruia au fost reprezentate pentru întâia oară la Cernăuți, din grija societății studențești Junimea, de față fiind însuși Iosif, Anghel și cu Sadoveanu.

Dar noi binecuvântăm ceasul sfânt și mare al Unirii! Numai o clipă pare că a amuțit aci democrația intelectuală din timpul lui Liciu, deasupra ei suflând ca un taifun trecător, născut din patimi postbelice, un duh de parvenire. Democrația noastră intelectuală, nădușită în zgomot de arme, în năruiri de valute și prăbușiri de caractere, își deschide însă drumuri nouă de biruință, ale cărei semne se văd, de cine are ochi să vadă, la noi ca și aiurea. Din Teatrul Național de la Chișinău ne vin chiar în zilele din urmă vești bune și îmbucurătoare, iar bustul lui Liciu desvălit dăunăzi la Cernăuți, este și el o dovadă că

încurând își va avea adevăratul Teatru Național și acest oraș, merit de a fi unul dintre centrele mai puternice de consolidare a patriei noastre.

Al. Procopovici,
profesor universitar, membru coreșp.
al Academiei Române.

•••••

CRONICA ARTISTICĂ

ONOAREA

piesă în 4 acte de Sudermann

Teatrul Național a reprezentat Marți seara piesa de debut dramatic a romanțierului german Herman Sudermann, piesă pentru care acum aproape patruzeci de ani Leipzigul l-a sărbătorit cu mult entuziasm.

„Onoarea” atunci era o piesă nouă, ca structură și subiect, era un pionier al noului curent care sufla peste câmpul literelor germane sub influența Franței: naturalismul.

E curios că noua îndrumare literară în Germania a avut un deosebit succes în dramă, gen în care în Franța nici Emil Zola nu s'a putut impune. Piese prime ale lui Gerhardt Hauptman și cele ale lui Sudermann au avut — atunci — succese mari.

Astăzi, când Germania a trecut prin *Wedeking* spre *Franz Joller*, „Onoarea” e scoasă din uitare doar de teatrele provinciale din orașele unde s'a mai păstrat câte ceva din vechea diferențiere socială care dă piesei mai mult interes.

Și... la Cluj. Teatrul nostru a avut un frumos succes acum doi ani cu o altă piesă a acestui autor și se vede că și „Onoarea” a intrat în gustul publicului. A plăcut moralitatea ce se degajază din piesă, prin faptul că autorul a pus în conflict oameni reali, fie ei din clasa înaltei finanțe ori din clasa proletarilor, cu doi tineri cu concepții idealiste despre lume, scoțându-i învingători pe acești din urmă, ceiace, trebuie să mărturisim, e cam puțin obișnuit în viață. Autorul însă avea nevoie de acest desnodământ, pentru a da o ultimă ilustrare tezei piesei: onoarea nu e o realitate, o normă absolută, ci o normă în funcție de clasă, interese, convențiuni sociale etc. Tânărul Rudolf Heinecke (în care dl *Dimitriu* ne-a dat dovada aprofundării rolului) e nedem de Leonora, fata bogătaşului Mühling (interpretată cu multă naturaleză de *dra Cronvald*) numai câtă vreme e sărac. Când contele Trast (în care dl *Stănescu-Papa* a avut una dintre marile sale realizări pe scena Clujului) anunță că Rudolf e asociatul său în înrepinderi, piedeca cea mare din calea căsătoriei lor e înlăturată.

În ipocritul tată al Leonorei dl *Psata*, în dna Heinecke dna *Natalia Ștefănescu*, în Heinecke tatăl dl *Ștefănescu* ne-au dat tipuri reale, rupte din viață. Dnii *Potcoavă* și *Vasilescu* au pus o fină nuanță ironică în interpretarea rolurilor de cavaleri ai onoarei. Dna *Jeana Popoviciu* cocheta, expansivă, ușuratică în rolul *Almei*. Dl *Șerban* în rolul de băiat de bancher avea părul desordonat ca un poet romantic și o cămașă cu vărgi colorate enerante prin contrastul cu restul toaletei. *Dra Miriam* de data aceasta a avut un rol în care ne-a satisfăcut. Dl *Ghibericon* s'a păstrat strict în cadrul cerințelor rolului, ceiace nu înseamnă că apa-șiia lui nu a înveselit sala.

A. B.

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

PROBLEME PSIHOLOGICE ALE INDUSTRIEI

Înainte de război, — știm foarte bine — industria tuturor țărilor luase un avânt considerabil. Concurența industriei germane, engleze, americane a dus la o intensificare foarte pronunțată a tuturor ramurilor de producție.

Savanții în laboratoriile lor, tocmai în scopul acestei intensificării, au perfecționat mijloacele tehnice de exploatare până la un grad destul de înalt.

Pe lângă toate acestea — considerând șomajul de astăzi ca un simptom trecător — lipsa materialelor brute și lipsa muncii efective tot mai mult se va resimți, și tocmai împrejurarea aceasta va împinge spre o cât mai desăvârșită exploatare a materialelor brute de aparte, — și a muncii efective omenеști pe de altă parte.

În prima fază a dezvoltării industriei, extauriarea energiilor naturale și a materialelor prime a format preocuparea principală a industriașilor și tehnicianilor.

Acum însă folosirea rațională a muncii omenеști formează o altă preocupare a savanților și a industriașilor de astăzi.

Ca ajutor în direcția acestei noi preocupări, s'a dezvoltat în timpul din urmă o nouă știință, psihotehnica, despre care a mai fost vorba în cadrul acestei reviste.

În timpul din urmă, profesorul *Watts*, dela universitatea din Manchester, care este un reputat specialist pe acest teren, a publicat mai multe lucrări importante despre chestiile acestei lucrări, cari sunt foarte mult apreciate în cercurile industriașilor; noi vom rezuma și discuta aceste idei, cu atât mai mult, cu cât aceste lucrări publicate în diferite reviste engleze de specialitate, sunt astăzi foarte puțin accesibile.

Până acum toți industriașii erau conduși de ideile unilaterale ale psihotehnicii. Ei încercau a se folosi totdeauna de muncitorii cei mai apți, iar pe acești muncitori îi instruau așa fel, încât prestația lor, pe lângă o oboseală relativ mică, să fie o prestație mașinuală. În acest scop *Taylor* și adepții lui au considerat numai exclusiv fenomenul muncii; ei tindeau să elimine toate mișcărilor superflue ale muncitorilor deoparte, de altă parte introduceau anumite pauze pentru odihnă, — și ca muncitorii să se primească cu plăcere, au introdus și anumite premii pentru muncitorii îndemnându-i prin aceasta ca să se familiarizeze cu acest sistem. Aceasta a fost prima fază a *Taylorismului*.

În a doua fază, *Taylor* și discipolii săi au mers mai departe, modificând și introducând noi mașini, și

unelte, ca aceste unelte și mașini, și ele să fie adaptate noului mod de a lucra al muncitorului, — după aceasta au urmat propunerile lui *Taylor* pentru o organizare radicală a înregulului sistem de exploatare al uzinelor. În realitate, însă, ce este acest sistem al lui *Taylor*? Răspunsul îl dă foarte nimerit *Watts* în lucrările sale, și noi în baza experienței noastre ne raliem cu totul caracterizării ce o dă *Watts*, caracterizare dată și de aceia, cari înaintea criticii lui *Watts*, s'au ocupat — *sine ira et studio* — cu *Taylorismul*. — În realitate sistemul lui *Taylor* concentrează toată munca intelectuală în câteva capete ale conducătorilor de uzină, răpind prin aceasta toată inițiativa muncitorilor, constringându-i la cea mai simplă muncă manuală.

Să nu ne mirăm deci că, în general, organizațiile muncitorești, atât în Anglia, cât și în America, și mai pe urmă și pe continent s'au opus cu cea mai mare îndârjire introducerii acestui sistem.

Cu drept cuvânt *Watts* numește acest sistem, un sistem de care muncitorului îi este frică, și prin care, muncitorul ajunge la cea mai mare nesiguranță cu privire la viitor.

După *Watts*, *Taylorismul* este numai primul paș spre o organizare rațională a uzinelor, o organizare, care va trebui să ia în samă și sufletul, psihicul muncitorului. Și în aceasta zace marele merit al lui *Watts* și al școlii sale.

Prin studiile lui *Watts* ajungem să respectăm și individualitatea muncitorului, individualitate, care în mare parte va reflecta și predispozițiile sufletești ale lui.

Industriașii, încă înaintea lui *Watts*, au observat efectele bune ce le au asupra muncitorilor: iluminarea, aerizarea și încălzirea corespunzătoare a atelierelor ca efect salutar asupra sufletului.

Watts, în primele lucrări ale sale, merge mai departe, și bazându-se pe un material vast de experiențe, arată efectul nefavorabil al șgomotului. Cercetările sale au arătat, că reducerea șgomotului uzinelor are un efect de stimulare asupra producției manuale muncitorești.

Aceste prime studii ale lui *Watts*, au fost acelea cari mai târziu au avut ca urmare luarea în considerare a adevăratei psihice muncitorești.

Watts, consecvent procedând mai departe cu studiile sale, a ajuns să ne dea o noțiune nouă a unui *imbold*, imbold general al omenirii. Acest imbold, pe care îl studiază până în amănunte, îl numește: *cedarea voinței de a munci*.

Încă înaintea lui *Watts*, ingineri cari se ocupau cu problemele muncitorești au admis, că pe lângă „a fi obosit”, mai există și un alt fenomen, anume „a se simți obosit”, când corpul mai dispune încă de destulă energie latentă, pentru a munci, dar lipsește voința de a pune în mișcare aceasta energie. În această oboseală a voinței, vede *Watts* încă una din cele mai frumoase probleme ale psihologiei viitoare.

Pentru a-ți da seamă de această boală a voinței, *Watts* zice că trebuie să ai în vedere întreaga construcție psihică a muncitorului, și nu este permis să ai în vedere numai fenomenul muncii manuale.

Watts merge mai departe și studiază întreg fenomenul vieții industriale, Industria de astăzi este preocupată în mare măsură de antagonismul ce există între muncitor și patron. Acest antagonism se cristalizează în noțiunea de *conștiință de clasă*.

În aceasta „conștiință de clasă” *Watts* vede un *deranj*, și, după el, acest *deranj* trebuie studiat tocmai așa cum se studiază ori și ce alt *deranj* psihic.

Când aceste antagonisme izbucnesc în viața socială, atunci ele se datoresc, după *Watts* faptului, că anumite dorinți ale muncitorilor sunt înăbușite prealabil; înăbușirea aceasta a dorințelor muncitorești duc la o constituție sufletească a muncitorilor cu urmări grele: greve, sabotaje, etc. când rațiunea nu mai este în situația, de a menține impulsul neîndestulării în subconștientul muncitorului.

Cultura și convențiunea timpurilor de astăzi au dat o așa structură vieții sociale de astăzi, încât din partea unui individ, prin urmare și din partea muncitorului, se cere o anumită încordare a forțelor psihice, pentru ca să se poată acomoda culturai și convențiunei. Dacă acuma din cauza unei oboseli oarecare, sau a unei terorizări oarecare, muncitorul își pierde stăpânirea asupra-și, atunci el se lasă răpit la anumite acțiuni, cari în timp normal sunt departe de intențiile muncitorești. Așa se întâmplă, în general, și cu o întreagă clasă de oameni. Până acuma șgomotul, beția, lenea etc. erau considerate drept cauzele grevelor, sabotajelor etc., acuma vedem că prin aceasta numai superficial atingem problema.

Watts merge mai departe, și pune problema din punct de vedere al întregii constituții psihice a muncitorului; și numai pe lângă cunoașterea perfectă a acestei stări psihice, putem ajunge la remediul boalelor ce se arată adeseori în relația dintre muncitor și patron.

Nici egoismul, nici viața anormală sesuală nu pot fi invocate ca *primum novens* al ori și cărei acțiuni muncito-

rești. Mai multă atențiune trebuie să dăm, în viața industrială faptului, că în anumite împrejurări muncitorul și pierde stăpânirea de sine, sau că un anumit imbold natural a fost un timp oarecare înăbușit, că în fine izbucnind produce agitația socială.

Din toate lucrările lui Watts se degajează ideea, că muncitorul tinde totdeauna să aștepte motive raționale pentru a-și motiva acțiunile sale, cari izvoresc dintr'un imbold oarecare nestăpânit.

În una din lucrările sale mai recente, Watts se ocupă și cu o analiză foarte fină, a cauzelor concentrării industriei în anumite centre, și cu cauzele imigrării populației rurale la orașe.

Pe lângă cauzele cunoscute ale acestei concentrări industriale, și ale imigrării populației rurale la orașe, Watts află și o altă cauză, căreia el îi dă o atenție deosebită, această cauză ar fi așa numitul instinct de hordă. Expresia cea mai frumoasă a acestui instinct de hordă ar fi diferitele bresle muncitorești.

În aceste puține rânduri am dorit să spun, scurt, modul de-a vedea al inginerilor și industriașilor englezi.

La noi, în România, s'a vorbit mult, și s'a scris destul asupra taylorismului. Ar fi bine ca inginerii și industriașii noștri să dea o atenție mai mare ideilor noiei școli engleze, condusă de Watts, adică școlii care respectă cum se cuvine și sufletul muncitorului; pentru că numai așa vom ajunge să ne putem emancipa în fine de aberațiile marxismului exagerat.

Frământările muncitorești din Anglia au pus noi probleme pe tapet. Ar fi bine ca și noi să dăm atenție curente ideilor, ce frământă occidenții mai îndepărtat. Prof. A. Maor

oo©oo

Subsemnații cu inima cuprinsă de durere aducem la cunoștință rudeniilor și cunoscuților că bunul, mult iubitul și neuitatul tată, soț și moș

Ștefan Suciu

impătășit fiind cu sfintele Taine, a adormit în Domnul Duminecă în 2 Noembrie 1924 orele 12 a. m. în anul 57-lea al etății.

Înmormântarea neuitatului defunct a fost Miercuri în 5 Noembrie 1924 la orele 3 p. m. în cimitirul greco-catolic din Teiuș.

Rugați-vă pentru el!

Teiuș, la 3 Noembrie 1924.

Maria măr. Suciu

soție

Traian, Ștefan și Marioara m. dr. Pop

fii

Dr. Ștefan Pop avocat

ginere

Marioara măr. Suciu

noră

Traian nepot

DISCUȚII LITERARE

ISTORIA CIVILIZAȚIEI ROMÂNE MODERNE

de E. Lovinescu, Volumul I. Forțele revoluționare. Prefață 50 lei.

Pentru ca cuprinsul cărții să corespundă titlului, ar fi fost de nevoie ca autorul să lămurească exact noțiunea „civilizație”, să-i fixeze toate ramurile și să țină seamă de evoluția lor românească. Cu noțiunea aceasta, alăturată și deosebită de a „culturei” — compară, de pildă, seriile: religie, datine filosofice, artă, — și: știință, tehnică, economie, politică — s'au ocupat, în timpul din urmă, foarte multe publicațiuni filozofice, dintre cele germane în special: revista *Logos*. Fără astfel de fixări nu se poate găsi criteriul de ordonare al tuturor materiilor de expus și de cercetat în influențarea lor reciprocă, singura care explică suficient înaintările și înapoierile. Dar despre astfel de lucruri cu mare sens d-l Lovinescu — nici nu și-a adus aminte; și de aceea nici nu a putut să scrie o istorie a civilizației române; ci a scris altceva.

Se pare că geneza scrierii d-lui L. se explică astfel: De curând, adică de vreo 20 de ani încoace, se fac cercări de-a explica agenții propășirilor noastre. Este rassa?, este ortodoxismul?, este dezvoltarea capitalistă?, este organismul sufletesc tradițional?, ce este? Dintre răspunsurile cele mai nouă atenția asupra lor au atras-o mai ales două, unul al d. Șt. Zeletin (=Motăș, profesor la liceul „Mihai-Viteazul” din București), altul al d. N. Iorga. D-l L. i-a urmărit pe amândoi; s'a împotrivit aceluia, l-a găsit pe acesta căzut într'o contradicție (l s'a întâmplat adeseori!) și a simțit din parte-și nevoia să confirme o părere — veche, care este și a sa, că, adică, factorul ce explică progresele noastre este ideologia apuseană, care din veacul al XVIII a început să se infiltreze printre Români. Deci, nu viața noastră economică a produs (!) idei; cel mult ea a produs numai sentimente dispuse să le primească îndată ce s'au arătat la orizont, curgând calde, albe, frumoase din Apus. Toți contemporanii evoluției noastre au fost de părerea aceasta: mărturiile lor se pot cita *an de an*: nici-o îndoială nu încap; ci numai mirarea ne poate cuprinde că vechia limpezime de convingere a celor ce erau martori ai procesului istoric poate fi învăluită în neguri teoretice — moderne!

Fiindcă tocmai am dat de o nouă mărturie, din secolul XVIII, privitoare la introducerea ideologiei apusene, o citez aici. Trebuie să fie mărturia unui ofițer cult care se afla în Moldova în anul 1791 și care scria revistei *Magyar Kurir* din 25 Noembrie 1791 (Pagina 1497) știrea din următoarele rânduri:

„Violența și despotismul e cu atât

mai bătător la ochi în domnia Osmanilor, cu cât în pătura mai înaltă a locuitorilor Munteniei și Moldovei cultura a făcut progrese mult mai mari de cum cred unii. Și acesta e principalul motiv al urei lor mereu crescândă față de Turci. Puțin înainte de aceasta ne scria un prieten: „Să nu se creadă că pe aici științele frumoase sunt cu totul necunoscute. Rar găsești boier, care să nu vorbească italianește sau franțuzește și să nu aibă cărți scrise în aceste limbi. La mulți nobili eu am văzut Epistolele lui Ganganelli în italianește, sau chiar operele lui Voltaire, Rousseau etc.”

Despre Voltaire și Rousseau se știa tot; că și Ganganelli era cunoscut, abia din revista maghiară am aflat. Aduc aminte că Ganganelli a fost (mai apoi) papa Clemente XIV.

Ideologia apuseană curgea, așadar, la noi pe mai multe căi decât bănuim; dar cursul ei încă nimeni nu l-a descris cu toate amănuntele ce-l privește.

D-l L. cercetează, așadar, teoria lui Zeletin; aceasta-l duce la discuții despre marxism și condiționarea materială, economică a formelor culturale. Și reușește să arate că explicația materialistă se pune în contradicție cu realități istorice bine cunoscute, resumate (p. 141) în această frază: „În condițiile istorice ale dezvoltării noastre, evoluția dela formă la fond, e singura normală;” a — fost singura înfăptuită. Unele amănunte și observări au, de câteva ori, chiar haz deosebit. Explicația cu d. N. Iorga începe la p. 202; și dă de gândire.

Fărăte, acestea nu sunt singurele chestiuni cu care scrierea se ocupă. Sunt și altele — cel puțin atinse — care se concentrează împrejurul evoluției forțelor revoluționare, care ne-au dat o revoluție imitativă! (Cuvântul este bine găsit!)

Spiritele care au înaintat revoluția economică, socială și politică sunt caracterizate scurt, de cele mai multe ori exact. Se istorisește astfel și prin ce energii naționale s'au încetățenit la noi ideile de progres, care — și

*) În original: Az erőszak és despotismus annyival szembetűnőbb az Osmánok uralkodásában, mivel a Moldvai és Oláhországi nemesebb jakosok között a megvilágosodás sokkal nagyobb lépéseket tett már, mint sem némelyek gondolják. És ez az a fő ok, mely velek hová tovább inkább meg utáltatja a Törököket. Ezzel kevéssel ez előtt így irt egy barátunk: „Nem kell azt gondolni, hogy e tájjon a szép tudományok éppen esmeretlenek. Ritkán találni oly bojárt, aki olaszol és franciául nem beszélne és ezeken a nyelveken irt könyvei ne volnának. Én sok nemeseknél láttam itt a Ganganelli leveleit olaszban, úgy meg különben a Voltaire, Rousseau s' a t. munkáit”.

astăzi s'a realizat în același chip, acum făcându-și însă iluzie că s'a ajuns la capăt și că ideile din declarația drepturilor omului — în America și în Franța — pot fi aduse acum la vecinic repaos. Ideile acelea sunt un *perpetuum mobile*, care va produce încă, oricât s'ar încerca — oricine! — să-i strice arcurile și roțilele cu care lucrează. *Tradiționalismul* înțeles pozitiv, nu romanticește; tradiționalismul cât este real în viața de toate zilele, nu în cărți din care, la prilejuri, îl scot istoricii; tradiționalismul viu încă în noi se acordă foarte prietenește cu drepturile omului dela care au pornit și ideologii români, pe care ai fi descriș cu simpatie este o notă bună a timpului.

De aceea recomand opera dlui L., deși ea nu este o istorie a civilizației, ci deocamdată numai expunerea unui fragment din civilizația română, ex-

punerea unui principiu de acțiune, nu și a formelor produse de el.

Formele fac parte esențială din istorie; ele sunt suprafața și esența fenomenelor umane cu care istoria se ocupă. Principiile care le mișcă și le alcătuiește sunt sufletul lor. A li-l scoate, ca d. L., și a ni-l înfățișa singur însemnează a sărăci istoria civilizației de viață, a ne da o abstracțiune, despre care puțini discută, pe lângă care mulțimea trece neînțelegătoare. Dar noi tocmai de-această mulțime avem nevoie, pentru că ei mai ales să-i reiasă luminos înțelesul vieții ce-o trăește, al formelor în care se mișcă, pentru că ea să se poată hotărî a păstra cu tradiționaliștii romantici ori a reforma cu democrații raționaliști.

Se pare, însă, că însuși d. L. nu a voit să scrie o carte — populară.

G. Bogdan-Duică.

○○○○○○○○

PORTRETE BASARABENE

TEODOR JIREGHIE

Sunt ani de zile de când n'am mai auzit nimic despre acest „poet ieșit din adâncurile necunoscute ale Basarabiei”, — după cum l-a caracterizat M. Sadoveanu, la 1919, când am publicat în „România Nouă” din Chișinău primele lui lucrări. Nu știu ce s'o fi ales de el, dar mi se pare că istoria lui din anii din urmă este identică cu a țării lui de naștere. Ca și Basarabia, și Jireghie n'a avut de cât o scurtă epocă de lumină și de entuziasm. Valurile spurcate ale politicii li-a distrus sufletul . . .

Și ce suflet admirabil avea țărânul de pe malul Nistrului în acele zile mărețe, când Basarabia s'a descătușit din obezile rusești după un secol de întunec. Scrisul lui a fost o revelație . . .

Parcă văd și acum figura înaltă, blondă, uscățivă a muncitorului care, într-o dimineață din Ianuarie 1918 intră cu sfială în redacția gazetei mele „Ardealul”, prefăcută după câteva zile în „România Nouă”, și-mi întinse un manuscris cu litere latine și cu o ortografie mai mult decât primitivă, rugându-mă să-l citesc și să aleg din el ce voiu găsi de cuviință. Văd și acum, după aproape șapte ani de zile, ochii sticloși cu privirea pătrunzătoare a acestui oaspe bizar, căruia nu știam în primul moment ce ră-puns să-i dau. Am descifrat apoi, cu o oarecare greutate scrisul încâlcit al noului colaborator și am rămas surprins de el, cum rareori mi s'a întâmplat în viața mea de publicist.

La câțeva vreme întâlnindu-mă la Iași cu M. Sadoveanu, m'a întrebat, cu bucuria omului care a făcut o mare descoperire, că cine e T. Jireghie? Peste câteva zile îl-am prezintat în persoană, la Chișinău.

După întoarcerea sa la Iași Sadoveanu a publicat în „România” din 7 Februarie 1918 următoarele rânduri:

„La 24 Ianuarie la Chișinău, am cunoscut pe Teodor Jireghie, un umil și simplu lucrător cu ziua în împrejurimile capitalei Basarabiei. E un om uscățiv, cu ochii pătrunzători. Un suflet ierbin'e de bun Român, care mi-a spus cuvinte mișcătoare. Între altele, mi-a povestit, cum a învățat a scrie slova românească: dela doi oșteni ai noștri, cari dezertaseră acum câțiva ani peste Prut . . .

În ceea ce scrie acest poet ieșit din adâncurile necunoscute ale Basarabiei străbate ca o suflare biblică. Dăm, după România Nouă dela Chișinău o bucată: Strigăt de bucurie — cu care Teodor Jireghie intră în literatura noastră.” —

În „România Nouă” am publicat, după aceasta, vr-o zece articole de ale lui Jireghie, toate pătrunse de aceleași „suflare biblică”, pe care atât de a rareori o întâlnim în literatura noastră a decenii'or din urmă.

Când, în Decembrie 1918, am suspendat apariția gazetei și m'am întors în Transilvania aduceam cu mine printre alte lucruri în legătură cu viața Basarabiei din cei doi ani de renaștere, și niște manuscrise nepublicate încă, de ale lui Jireghie. Unul din ele vede azi lumina zilei, în acest număr al revistei noastre. Din el cetitorii vor vedea, în afară de frumusețile literare unice în felul lor, încă ceva, și anume că la 1918 sufletul românesc în Basarabia era mai curat și mai puternic decât în oricare altă provincie. De atunci și până astăzi el a îndurat lovituri cumplite, cari aproape l-au distrus. Ceea ce n'au putut strica

Rușii într'un secol, a risipit politicianismul în câțiva ani . . .

Glaspofetic al lui Jireghie s'a stins și el și, dimpreună cu el, și atâtea alte glasuri curate, cari au fost înăbușite de țipetele stridente ale celor setoși după putere și după averi.

O. GHIBU.

○○○○○○

REVISTELE STRĂINE

Războiul și progresul

Bătrâna revistă franceză „L'Illustration”, care se denumește în subtitlu „jurnal universal săptămânal”, publică într'unul din numerile sale recente — 4255, anul 82-lea — un interesant articol al dlui Guglielmo Ferrero despre „războiul și progres”. În el autorul reieșă cunoscuta dispută, rămasă continuu nelichidată definitiv, dacă războiul este o forță de progres sau un flagel distrugător.

Pentru a lua o atitudine cât mai apropiată de adevăr, d. Ferrero arată sensul în care se poate defini mai exact ideea de progres, și îl admite pe acela mai obișnuit de creștere a bogăției, a populației, a bunei stări, a luxului, a puterii, a culturii intelectuale și a elanului creator al genului omenesc. Verificând mai departe cu exemple din istoria omenirii avantajile și nenorocirile pe care le aduc cu ele războaiele, dsa face observația că războiul poate fi o forță de progres și un flagel, dacă îl privim ca ruptura violentă a unui echilibru și a unei ordine stabilite. „Dacă, într'o societate, sunt forțe capabile de a mări bogăția, puterea, cultura, dar care sunt prizonierii unui echilibru social cristalizat, războiul, distrugând acest echilibru și liberând aceste forțe, poate accelera progresul; dacă nu sunt forțe captive de echilibru, ruptura echilibrului existent, făcută de războiu, nu poate duce decât la slăbirea forțelor în acțiune, deci la decadență și ruină”. Confirmarea acestei observații autorul o găsește în evenimentele războinice și revoluționare ale ultimilor doi secolii ai republicii romane, ca și în acele ale Revoluției și Imperiului. Și vorbind de secolul al XIX-lea ca de un secol al progresului prin excelență, d. Ferrero pune în discuție o problemă socială din cele mai interesante: dacă marea industrie este fiica Reformei sau din contra, izbutind să prezinte o soluție satisfăcătoare, deoarece dsa caută legătura dintre anume condiții spirituale și dezvoltarea marelui industrii, în special cele trei categorii de cerințe principale: mobilitate moravurilor, înmulțirea dorințelor și popularizarea luxului.

În ceea ce privește războiul mondial din care abia am ieșit, starea de haos și de excesivă mobilitate care îi urmează, dsa și-o explică prin aceea că războiul a găsit omenirea într'o situație din cele mai nefericite: „civilizația trăia într'o mișcare continuă”; iar intervenția războiului nu putea decât să accentueze o astfel de tendință îndeajuns de puternică înaintea. „Ceea ce am văzut până acum nu este decât exagerarea tuturor tendințelor dinaintea războiului: industrializarea peste măsură, progresele urbanismului, burocratizarea statelor, răspândirea luxului, distrugerea familiei, slăbirea tuturor autorităților, egalizarea sexelor, instabilitatea spirituală și risipa economică”.

Ca remediu al acestei stări de lucruri

dânsul propune cristalizarea civilizației noastre prin asigurarea unei epoci de liniște și de pace. Lucru îmbucurător este în acest sens faptul că „masele, care cer pacea, par inspirate de o înțelepciune mai adâncă decât filosofiții comuniști sau conservatori, cari scriu apologii ale războiului“.

Politica comercială a țărilor latine din America

Se știe că în America latinitatea este reprezentată prin douăzeci de republici, care ocupă un teritoriu de peste douăzeci milioane și jumătate kilometri pătrați cu o populație mai mare de o sută de milioane, și care constituiesc, dacă nu o comunitate unitară, dar cel puțin o totalitate specială, cu interese generale comune și nevoi colective asemănătoare. Au aceiași religione predominantă, cea catolică, și au suferit timp de trei secole același regim colonial, care a produs o adevărată comunitate de sentimente politice, deși nu poate fi încă vorba până acum de o atitudine politică solidară a latinității americane.

De o vreme însă, o vie și bine susținută propagandă încearcă să închege unitatea necesară națiunilor latine din America prin stabilirea unei singure direcții politice. „La Revue de Genève“ oferă lacoloanele sale acestei propagande, orientată în deosebi de reprezentării țărilor republice latine din America și Jângă guvernele Statelor europene.

În numărul său de pe August, această revistă publică un interesant articol al dlui Armando Quezada, ministru plenipotențiar al Statului Chili în Franța, despre „Politica comercială a țărilor latino-americane“, și altul al dlui Francisco José Urrutia, distins publicist și ministru al Coloniei la Berna, care de astă dată dă câteva informații prețioase asupra republicii Columbia.

D. Chuezada, fost profesor de economia politică la Universitatea din Santiago, a intrat în viața politică abia în 1909, ridicând în chip neașteptat de repede toate treptele, căci după ce-a fost pe rând deputat și senator, în 1916 a îndeplinit funcția de ministru al Trezorerului, iar în 1918 fiind chiar președintele consiliului, pentru ca azi să-l vedem șeful partidului. Articolul său despre politica comercială pune în discuție o problemă din cele mai însemnate pentru latinitatea din America. După ce ni arată că politica comercială a Americii latine a fost până acum mai mult empirică de cât științifică, datorită faptului că pe vastul său teritoriu, plin de bogății naturale, populația era foarte rară, cultura economică rudimentară, utilajul incomplet, pregătirea tehnică ca și resursele financiare aproape cu totul absente, autorul preconizează instaurarea unei noi politici, care să urmărească independența economică prin dezvoltarea forțelor productive ale fiecărei națiuni.

Pentru ilustrarea indicațiilor sale dl. Chuezada face o expunere a evoluției economice a Americii latine, și în special a republicii Chili.

G. VI. Răcoasa.

De vânzare în Lugoj, ocașă constând din 2 camere, bucătărie, cameră pentru alimente, grajd, edificii laterale și grădina cu pomii de 1/2 jug. A se adresa la proprietarul IOSIF KIRK, Lugoj (Banat), Str. A. Vlaicu no. 2.

UNITATEA NAȚIONALĂ

CATOLICISMUL DIN ARDEAL

Cu prilejul congresului catolic din Arad

Luna Octomvrie a anului acestuia a fost întrăbușințată de catolicismul unguresc din Transilvania nu numai ca un prilej de afirmare a sa supt raport religios, ci și de manifestări de ordin național-politic. Începând cu serbarea sfințirii clopotelor catedralei din Cluj, care a durat zece zile (2—12 Oct), continuând cu serbarea bicentenară a bisericii piariștilor, care a durat și ea trei zile, și terminând cu congresul catolic, care a revărsat timp de trei zile nesfârșite valuri de lume catolică pe străzile Aradului, caracterul militant al catolicismului unguresc ardelean a ținut să se afirme cu o energie unică în felul ei dela Unirea Transilvaniei încoace.

Laturea religioasă a manifestărilor catolicilor dela Arad nu ne interesează aici. Suntem de convingerea că nici un fel de cult al celor sfinte nu trebuie împiedecat, întrucât nu atinge ordinea publică și interesele de stat. Cu atât mai mult trebuie însă să ne intereseze laturea politică a manifestărilor din chestiune, de oarece ea privește de aproape viața noastră de stat.

Maî înainte de toate, trebuie să fixăm aici adevărul istoric că catolicismul ardelean de astăzi este o simplă creațiune politică a Habsburgilor de ieri. Pe timpul Reformațiunii, în secolul al XVI-lea, Ungurii se făcură cu toții protestanți, — catolici nu mai rămăseseră decât pe ici pe colo câte o familie de nobili. Timp de vr'o două sute de ani n'a mai existat în Transilvania nici episcopat catolic; abia după venirea la cârmă a Habsburgilor, acesta a fost reînființat. Insuș conducătorul congresului catolic din Arad, dl Dr. E. Gyárfás, mărturisese în broșura sa: *L'église catholique en Transylvanie* că, în adevăr aici „nu mai rămăseseră catolici decât câțiva nobili și un singur județ: Ciucul“, și că „fara era aproape pierdută pentru catolicism“. Dl Gyárfás recunoaște în același timp că patronii catolicismului, Habsburgii, de fapt „nu considerau catolicismul ca un scop de urmărit, ci ca un mijloc foarte practic pentru a îngenunchia pe cei mai hotărâți dușmani ai puterii lor. Nu numai entuziasmul religios, ci mai cu seamă și în prima linie rezonațe politice au fost acelea cari îi făcură să favorizeze catolicismul în Tran-

silvania și să stabilească astfel primele legături între dinastia habsburgică și și între populația acestei țări, care nimic nu detesta mai mult ca stăpânirea nemțească“.

Evident deci, chiar și din declarația unuia dintre principalii conducători ai catolicilor unguri de astăzi, că catolicismul ardelean nu este nici operă a poporului unguresc, nici a Papei dela Roma, ci exclusiv al politicii habsburgice. Și această într'o măsură atât de mare, încât dela conducerea lui Papa a fost așazănd aproape cu desăvârșire exclus, — lucru fără precedent în alte țări catolice. Împăratul dela Viena era mai mare decât Papa; el aproba pentru Ungaria brevele și bulele papale în baza unui drept special, numit *placetum regium*, care n'a fost desființat până în ziua de astăzi. Catolicismul unguresc a fost ostil chiar, politicii papale. La Sinodul vatican din 1870 toți episcopii unguri au votat contra dogmei despre infalibilitatea papală, care nici până în ziua de astăzi n'a fost promulgată în Ungaria și, deci, nu e valabilă nici în Transilvania actuală. Catolicismul a fost până la 1871 atât de național-unguresc, încât sinodul ținut în acel an la Budapesta nu numai că n'a trimis nici un fel de adresă omagială Papei, dar în proiectul de statut al autonomiei catolice votat la acel sinod, nu se făcea nici un fel de pomenire despre Papa, ci pur și simplu numai despre „regele apostolic“, ca „patron suprem al Bisericii“. Într'un singur paragraf al proiectului este amintit „scaunul roman“ (nu „sfântul scaun“), în legătură cu dreptul regelui de a fi reprezentat pe lângă acesta prin organe de stat.

Ce-ar fi fost mai firesc decât ca supt stăpânirea românească crescutele politice ale catolicismului unguresc să fie tăiate și el să fie redus la un rol pur religios și la o situație legală în conformitate cu noile stări de drept ale acestei țări? Scriitorul acestor rânduri a cerut-o aceasta încă de astă iarnă, drept concluzie la un studiu asupra catolicismului ardelean, și Guvernul, înterpetat în Senat, a dat, prin doi miniștri, cel de Culte și cel de Instrucție, asigurarea că va lua toate măsurile pe cari dreptul, pe de o parte, iar

pe de alta interesul și siguranța statului le reclamă.

În fața desvelirilor făcute cu acel prilej, reprezentanții catolicismului au rămas timp îndelungat fără glas. Abia la câteva săptămâni, episcopul Majláth a răspuns în Senat, declarând că în curând o să remită țării o carte de lămuriri asupra situației și rolului catolicismului ardelean —, promisiune care a rămas până în ziua de astăzi neimplinită. Și probabil că ea nu se va împlini nici de aici înainte, deoarece catolicii au socotit că este mai folositor să se apere pe alte căi, mai ducătoare la scop și mai practice.

În niște articole publicate în „Neamul românesc” din Maiu a. c., d-l Ștefan Meșeu, directorul Arhivelor Statului din Cluj, a redat o convorbire cu un fruntaș catolic care declara, că nu se teme deloc de măsurile pe cari naivii cred că le va lua fața de ei Statul român, de oarece ei știu foarte bine cum să eludeze acest stat. În cazul cel mai rău, ei vor cheltui câteva milioane, și vor obține cu siguranță ceea ce doresc.

Știu că, cetind aceste rânduri atât de desonorante pentru țara noastră, mitropolitul primar al țării s'a adresat printr'un memoriu Ministerului de Culte, cerându-i în numele moralei și a țării, o atitudine curajoasă în chestiunea ridicată de d-l Meșeu. Nu știu încă ce răspuns va fi avut glasul șefului Bisericii dominante a țării, — ceea ce știu, este că, în loc ca să se fi luat vre-o măsură efectivă în contra situației ilegale a catolicilor unguri sau în loc ca aceștia să fie tratați măcar pe picior egal cu ortodoxii români din Basarabia, nimeni nu s'a atins de ei, dimpotrivă, — li s'a dat chiar concursul ca ei să se refacă. „Milioanele” se pare că nu s'au cheltuit înzădar, și schimbarea la față a câtorva ortodoxi din Cluj, cari au devenit peste noapte, advocații catolicilor, se pare că totuși nu s'a făcut numai din convingeri pur creștinești. Congresul dela Arad este în acest punct mai elocvent decât orice document: catolicii, în frunte cu episcopul Majláth, care la 15 Noembrie 1918 — cu două săptămâni înainte de unirea Transilvaniei cu România — telegrafia Papei, rugându-l să apere din toate puterile „năzuințele Ungariei îndreptate întru apărarea unității ei milenare și a integrității ei teritoriale”, — catolicii, — zic — în frunte cu același episcop care decenii de-a rândul a fost

exponentul politicii naționale unguerești în Transilvania, își exprimă în Aradul românesc regretul că nu sunt de față și episcopul Prohaszka și contele Apponyi, adevărații reprezentanți ai ungarilor catolici! Și aceeași catolici aduc din Moldova o impunătoare delegație de Ciangăi, în frunte cu canonicul Gábor, delegat al episcopului Csizsár dela Iași. Și, drept coroană, la toți aceștia se mai adaugă și delegații eparhiei șvăbești din Bănat și chiar și ai episcopiei românești unite din Lugoj!

În aplauzele zgomotoase ale tuturor, președintele congresului, d-l Gyárfás, a făcut la Arad elogiul „Statului catolic ardelean”, pe care Guvernul promisese în Senat că-l va reduce la rolul lui legal — care e egal cu zero —, dar față de care

n'a luat până în ziua de azi nici o măsură, deși atitudinea lui de sfidare a statului român a fost pe deplin dovedită. Și tot d-l Gyárfás își arăta deplina sa alipire către Papa, pe care totuși veacuri de-arândul fiii lui din Ardeal l-au ignorat, până a nu-i recunoaște nici infailibilitatea, care este o dogmă.

Astfel, din slăbiciunea mai mult decât penibilă a conducătorilor noștri, în loc ca situația Bisericii catolice să fi fost reglementată în conformitate cu interesele generale ale țării, asistăm la o organizare formidabilă a catolicismului din întreaga Românie, cu centrala, după cât se pare la Cluj, în jurul „Statului catolic”.

Fără alt comentariu.

Ontisfor Ghibu.

O

PROBLEME ECONOMICE

PUBLICISTICA NOASTRĂ AGRICOLĂ

Această chestiune dacă are atâta însemnătate din punctul de privire al răspândirii cunoștințelor de specialitate în masa mare a cultivatorilor de pământ, constituie totuși un capitol dureros al vremurilor de prefacere de azi nu numai pentru un om de specialitate, dar pentru ori cine pătrunde mai adânc rostul fiecărei manifestații spirituale ale unei societăți omenești, care se află la o mare răspântie. Această stare de lucruri are de sigur cauzele ei din cari vom căuta să amintim pe cele mai principale.

Sunt trei factori principali cărora trebuie să le revină în mod firesc rostul susținerii materiale și morale a unei publicistici agricole conștiente de menirea ei într'o țară agricolă tânără. În primul rând este de sigur ministerul agriculturii care trebuia în toate vremurile să priviască problemele agricole ale țării în tot complexul lor și cu o largă perspectivă și o mare pătrundere a viitorului. Acest minister până eri, când s'au început reformele agrare a fost mai mult un minister al Domeniilor, în care proprietățile statului se administrau ca o zestre guvernamentală prin oameni politici. Activitatea agricolă propriu zisă a ministerului a fost în totdeauna foarte slabă. Fermele statului eri, când erau mai puține, ca și azi când sunt mult mai multe, erau dezorientate și constituiau un conglomerat artificial, hibrid, din care nu putea trage învățăminte nici marele și nici micul agricultor și care n'a putut constitui baza de dezvoltare a unei publicistici agricole eficace.

Astăzi acest minister este mai mult al reformei agrare și prin haosul de

patimi deslănțuite și de apucături politice înțelepte, rare ori apare câte o rază de lumină înăbușită și sfioasă care încearcă să desvăluie și alte nevoi ale agriculturii noastre de azi și să însemne o îndrumare pentru ziua de mâine.

Agricultura mare, cu excepții onorabile, până la reforma agrară în vechiul regat nu și-a îndeplinit rolul de îndrumătoare care i revenea pe baza posibilităților de ordin material și intelectual pe cari le deținea. Singură sau încăpută în mare parte pe mâna unei clase de intermediari streini sau băștinași, ea și-a sprijinit procesul de producție pe de a parte pe puterea de rodire naturală a pământului iar pe de altă parte pe capacitatea de muncă aservită a păturei țărănești, prin brațele, vitele și inventarul ei, sleind și una și alta fără nici-o grijă pentru viitor. În astfel de condițiuni marea proprietate n'a simțit nevoia unei publicistici de specialitate sau dacă a vrut să și-o creeze n'a găsit nici hotărârea și stăruința necesară și nici concursul oamenilor de specialitate. Învățământul agricol de la noi — care de asemenea este un factor hotărâtor pentru presa agricolă — poartă cu el un păcat congenital. De ori ce grad ar fi, învățământul agricol nu s'a născut din nevoile simțite ale agriculturii. El a fost o creațiune artificială a ministerului de agricultură care, încântat pare-se de opera realizată, n'a mai încercat nimic mai departe, sau dimpotrivă a făcut tot ce i-a stat în putință ca nu cum-va să se realizeze acea egătură firească și binefăcătoare între el și agricultura țării. Născut în astfel de condițiuni și menținut în starea

de mizerie și dezorientare în care se află și azi, era firesc ca nici el să nu poată constitui un substrat propriu pentru dezvoltarea unei prese de specialitate viguroasă.

Specialiștii noștri — cu excepții cu atât mai onorabile cu cât condițiile erau mai grele — de asemenea n'au putut contribui în mod puternic la crearea unei publicistici de specialitate, care îmbrățișând problemele tehnice, prin forma în care le prezintă și pe baza experiențelor lor proprii, să se facă indispensabilă pentru nevoile zilnice și de viitor ale plăgăriei.

Caracteristica principală a manifestațiilor în publicistică a mare parte din agronomii noștri mănuiori de condee a fost plină de un romantism agricol inofensiv.

Atât eri cât și azi școlile noastre de agricultură au fost urmate de tineri lipsiți de pământul pe care să-și aplice apoi învățăturile strânse în timpul anilor de studii. Aruncați în vârtoarea vieții, fără nici un sprijin din partea statului și fără să fie doriți de agricultură, în timpul care le mai rămânea liber din preocupările lor birocratice de la CFR, sau din altă parte, în organele de publicistică pe cari le susțineau și în congresele pe cari le aveau, era firesc să se preocupe de nevoile lor în primul rând, iar pe terenul agricol propriu zis să desvolte un slab romantism inofensiv.

Cauza acestui romantism inofensiv în publicistica agricolă se mai poate găsi în viața pe care au avut-o și o duc și azi școlile de agricultură și mai ales cele cu grad superior, universitar. Lipsite de legătura indispensabilă cu agricultura țării, fără îndrumarea chibzuită și chiar sprijinul material indispensabil din partea statului, cu profesori rău plătiți, de s'au menținut aproape în totdeauna în domeniul generalităților științifice, care în materie agricolă au să fie trecute prin prizma nevoilor noastre specifice, și au aruncat astfel în viață elemente predispușe la un „romantism agricol inofensiv“.

Absolvenții școlilor de agricultură din străinătate, deși se întorceau în țară cu o pregătire științifică mai solidă, și cu o sistemă mai eficace, neorientați asupra problemelor specifice agriculturii noastre, sau lipsindu-le prilejul să se pună în legătură cu ele, mulți dintre ei sfârșeau prin a se manifesta în același fel ca cei ieșiți de pe băncile școlilor noastre. Cu ocazia aplicării reformei apare, în vasele organizații administrative cari sunt serviciile agricole județene, agronomii, în cea mai mare parte cu sacrificiul pregătirii și rostului lor de specialiști, au găsit un deuseu, care departe de a fi un prilej de activitate de specialitate, este pentru ei o bază de existență, iar pentru învățământul agricol de toate gradele un balon de oxigen. Ca o

urmare firească a acestui fapt, în domeniul publicisticii agricole, care nu interesează aici, s'au împușinat preocupările de ordin subiectiv spre câștigul „romantismului agricol inofensiv“. Și această stare de lucruri este firesc să fie așa, fiindcă toți factorii primordiali, indispensabili unei publicații agricole viguroase și eficace, pe cari i-am înșirat mai sus, se găsesc în aceeași stare. Ministerul domeniilor de eri a devenit un minister al reformei agrare care îi epuizează toate mijloacele pentru folosirea laturei politice pe care o prezintă această problemă azi.

Marea proprietate, mai dezorientată azi de cât ori când se află încă pe masa de operație și supt cuțitul facerilor de azi, diferitele partide politice, noi și vechi, ajunse azi chirurși autorizați în aceste vremuri de chirurgie agrară exclusivă.

Agricultura mică de azi nu este de cât o masă înconștientă de celule amorfe fără nerv, și fără o grupare organică funcțională.

Învățământul agricol de toate gradele se găsește într'o stare de părăsire și dezorientare mai mare de cât ori când.

Agronomii noștri, așa cum au fost pregătiți de școlile noastre sau de peste graniță, încadrați într'o ierarhie administrativă, străină de nevoile agriculturii, închiși în birouri și departe de pământ, sunt reduși la inactivitate.

Dintre organele noastre de publicistică agricolă trebuie să menționăm în primul rând „Buletinul agriculturii“ organ oficial al ministerului de agricultură care ar trebui să apară lunar, care apare însă odată la 3 luni. Puțin înviorat în ultimii 2—3 ani de zile poartă cu el păcatul că nu are un caracter bine definit. Alături de legi, măsuri și dispozițiuni administrative, de date statistice privitoare la semănături și recolte cari de multe ori apar târziu și cu greșeli stăruitoare, încap uneori și unele studii cari dacă ar fi grupate altfel și imprimat în alte condițiuni ar putea înlesni înfripirea unei legături de conlucrare cu organele științifice din alte țări. În condițiile dela noi, de scurtă cronică în domeniul publicisticii agricole, — mă gândesc la producția literară care se sprijină pe experiențe făcute în țară — acest organ al Ministerului poate că n'ar fi destul să se mulțumească cu ce-i pică de ici sau de dincolo, poate că ar trebui, pentru partea științifică și experimentală care ar trebui să se tipărească deosebit și supt altă formă, să-și asigure colaborarea câtorva elemente productive din diferite ramuri de specialitate în primul rând, și în al doilea rând să caute să stimuleze această producție printre specialiștii cari au prilejul și puțința de a lucra și a dovedi ceva în mod experimental. Așa cum este

organizat azi Buletinul ministerului cu un contingent însemnat de cenzori pentru diferite specialități, își face impresia că s'a temut să nu fie copleșit de o avalanșă de lucrări cari întârzie să se arunce. Dar pentru agricultura propriu zisă, care deține procesul de producție și care nu vrea să știe de speculațiuni științifice și nu se înduioșează la azul romantismului inofensiv, ministerul nu găsește necesară aparițiunea unui adevărat „Buletin al agriculturii“ care să apară la două săptămâni odată cu sfaturi și pilde privitor la diferitele lucrări curente, cu instrucțiuni însoțite de planșe edificatoare? Și tot de acolo, ar trebui să pornească inițiativa creării pe cale de concurs a unei literaturi agricole pe specialitate, pentru diferitele categorii de învățământ și pentru agricultura practică mare și mică.

O altă publicație agricolă pe care trebuie să o amintim este „Viața agricolă“ organ al societății agronomilor din România care se află în al 20-lea an de apariție. Felul cum apare este dovada elocventă a lipsei de organizare, de orientare și de pricepere, sau de spirit de jertfă dacă pricepera nu lipsește. Cu rare excepții această revistă, trebuie să o recunoaștem cu durere, apare supt aspecte multiple. Une-ori ca organ care servește interesele și năzuințele unui corp de specialiști, alte ori ca un organ cu caracter științific agricol, une-ori cu tendințe vulgarizatoare iar alte ori cu caracter pronunțat popular și nu izbutește să fie nici una din toate acestea. Privitor la felul cum se răspândește în lumea cititorilor este destul să amintim că sosește cu cel puțin două luni întârziere, sosind de pildă agricultorilor în Ianuarie sfaturi privitoare la semănăturile de toamnă și în luna Iunie sfaturi privitoare la semănăturile de primăvară. Pricinele acestei stări de lucruri după părerea mea sunt mai multe. În primul rând revista nu are un caracter bine definit, nu s'a gândit nici odată la organizarea colaborării și la gruparea armonică a materiei și este lipsită de entuziasm de altădată.

Împodobită cu un comitet de redacție respectabil, toate destinele ei sunt însă părăsite în seama a unei sau două persoane, cari nu pot nici să o scrie singuri, fiindcă n'au timpul material și nici pricepera necesară în toate domeniile agricole, și nici să sistematizeze cum se cade, între două trenuri, materialul care vine la întâmplare. Și este păcat că este așa fiind că această revistă constituie una din măsurile după cari se judecă activitatea specialiștilor noștri agricoli.

„Câmpul“, celălalt organ pentru popor al societății agronomilor, după felul cum se prezintă își face impresia că apare mai mult pentru a împlini o datorie morală sau o obligație contrac-

tată când va, care însă curând va fi dată uitărei. Pe lângă „chipurile de pus în ramă”, cari după natura lor sunt pe cale de a se epuiza, și pe lângă crâmpelile de articole care tradează scopul tănuit de a acoperi unele din greșelile politice agricole din ultimul timp, este complectat cu articole de romantism agricol turnat într'un grai popular schilodit, și cu știri din lumea întreagă alese în grabă și la întâmplare. Aceasta foare ca și precedentă se susține de sigur prin concursul dat de personalul din serviciile agricole județene, nu prin contribuția spontană a agricultorilor.

Singura publicație a societății agromomilor care a prins și care contribuie pare-mi-se în mare parte la susținerea celor două periodice este „Calendarul agricultorului”, care apare la începutul fiecărui an cu material bine ales.

Două publicațiuni noi cari au apărut în ultimul timp este „Viața de țară” și „Pagini agrare și sociale”. Prima apare lunar și este o foare pentru po-

por. Atât ca format cât și ca conținut și bogăție de figuri cu subiect agricol, este o revistă menită să deștepte interesul agricultorului. Dacă va izbuti să-și asigure un număr mai mare de colaboratori, pentru care redactarea ei să nu apară asupra unei singure persoane, va înfăptui de sigur minunea de a fi căutată, citită și se va susține singură.

Cea de a doua „Pagini agrare și sociale” pornește ca o revistă independentă, susținută de câteva persoane sau de una singură. Prin caracterul pe care l'are se adresează mai ales păturii culte și specialiștilor. Prin independența pe care o făgăduiește, prin natura problemelor pe cari le atacă și prin condeele pe cari și le-a câștigat este urmărită de cititori cu mult interes. Vom adăoga cu alt prilej și alte considerente privitor la această chestiune.

Dr. M. Chirițescu Arva
prof. la Academia agricolă, Cluj.

CRIZA DE NUMERAR

Conferința deputatului dr. Tiberiu Zima la Arad

Duminecă în 26 Oct. a avut loc una dintre cele mai reușite conferințe ale Sfatului Negustoresc și Camerei de Comerț din Arad. Conferința a fost presădată de d. Adam, dir. băncii Victoria, în calitate de președinte al Sfatului.

Punctul culminant al sedinței a fost conferința liberă a dlui deputat T. Zima — secretarul general al Camerei de Comerț din Arad.

Dsa a vorbit despre criza financiară arătând că după cele anunțate de guvernatorul Băncii Naționale d. Oromolu, „criza provine din „lipsa de numerar.”

Ce cauzează aceasta?

Înbunătățirea valutei? Nu, deoarece criza s'a produs înainte de urcarea leului: înainte de a deveni leul stabil pe piața din Zurich.

Criza de numerar este absolută și relativă. Absolută: Avem 18 miliarde numerar circulant — de fapt mai puțin: peste 150 milioane în străinătate, plus, ce-i deteriorat: sunt suficiente? Până eri puteau fi îndestulitori! Dela 6 miliarde guvernele precedente nu au urcat numerarul — prin inflație la 18 miliarde. D. deputat Zima arată apoi ce este inflațiunea, și mai apoi face următoarele cercetări: Cehoslovacia are la 14 mil. locuitori, 9 miliarde ck., pe o persoană cad 3250 lei. Franța: 40 mil. loc. cu 40 miliarde, pe o pers. cad 10,000 lei. Belgia: 75 mil. loc. cu 75 miliarde, pe o pers. cad 10,000 lei. Bulgaria: 48 mil. loc. cu 4 miliarde, pe o pers. cad 1600 lei. Austria: 65 mil. loc. 7.292 miliarde, pe o pers. cad 3739 lei. România: 17 mil. loc. 18 miliarde. pe o persoană cad 1050 lei. Constatarea e evidentă și cât se poate de elocventă.

La comparația acestor date va

trebui să se țină seamă de situația culturală și standardul vieții, dezvoltarea vieții economice.

Schimbabil, mijloacele de plată progresate: cecul, clarințul, ordinul de plată desigur au-o înrăuțire favorabilă. Regretabil însă la noi aceste mijloace sunt, și devin din ce în ce mai primitive.

2. Lipsa de numerar relativă. a) Bugetul nostru e de 24 miliarde. — Numerarul: 18 miliarde. În Franța: 40 miliarde numerarul și 24 miliarde bugetul. b) Bugetul nostru s'a urcat în ultimii ani dela 7—10—15 — acum la 24, iar pe anul viitor la 35 miliarde. În loc ca acest buget să fi rămas la 7—8 miliarde și leul să se fi îmbunătățit în străinătate scăzând prețurile în interior ce s'a întâmplat?

Viața, prețurile s'au scumpit. Leul nu e stabil (mai mult în tendință de scădere decât urcare), iar bugetul se urcă încontinuu așa că însuși Statul este cauzatorul crizei de numerar și urmărilor funeste ale acestuia. Dar cu toate aceste, și cu acest buget — funcționarii nu sunt plățiți, căile ferate, drumurile — neglijate, armata neprovăzută, deoarece în raport cu bugetul de pace am avea nevoie de un buget aproximativ de 53 miliarde. Numerarul de 18 miliarde de astăzi e cu mult inferior celui de 7 miliarde dinainte de război. Această diferență extraordinară de mare e un motiv principal al crizei de care suferim. c) În 1914—15 circulația numerarului era de 676 milioane. Presupunând că scumpetea e de 30 de ori mai mare — deci nu prețul de aur 1:40 — numerarul ar trebui să fie 18 miliarde. — Datorie de stat a fost în pace 175 milioane. Azi 11 miliarde.

Dacă înmulțim datoria statului dinainte de război cu 30 și suma obținută cu 2 și $\frac{1}{4}$ — cu cât a crescut în teritor și populație statul, — vedem că datoria de stat stă la paritate.

Il lipsa de numerar relativă. Aceasta are 2 motive: 1. modurile de plată și schimb primitive; 2. încetarea lentă dar continuă a depunerilor de bancă (depozite).

Leul trebuie sanat într'un mod oarecare. În anul viitor se vor face plățile procentelor datoriilor de stat c. 4—500 milioane, plus ale datoriilor particulare.

Pentru ameliorarea situației, d. deputat Zima este de credința că sunt 2 drumuri.

a) Primul, care pare că este urmat de către actualul ministru de finanțe și care are tendința de a înceta emisiunea de bancnote, ca prin aceasta să provoace a cerere a leului și indirect o ridicare a cursului. Dela această politică se poate aștepta o scădere a prețurilor. Prin deflațiune s'ar mai putea îmbunătăți proporția dintre bancnote și stocul metalic și leul astfel s'ar stabiliza la un curs bun, ridicat.

b) A doilea drum ar fi; ridicarea producției și a exportului; economii în cheltuelile statului; tezaurarea în valută forte sau metale prețioase a excendentelor până atunci, până când metalele prețioase vor avea un raport favorabil față de numerarul bancnote.

Desiderate:

Sanarea nu se poate întrerupe. Peste aceasta trebuie să trecem, azi sau mai târziu, E un rău necesar pentru ameliorarea situației din prezent.

Un lucru este însă cert: 18 miliarde numerar paralizază în mod egal producția circulației și consumația — cei trei factori primordiali ai economiei naționale; mai apoi este indiscutabil și faptul că o bilanță comercială favorabilă se va putea stabili numai așa dacă exportul se mărește, liberul schimb se asigură, — taxele vamale se micșorează (orice ridicare e simțită în primul rând de consumatori).

În consecință este de preferat drumul al doilea — arătat în punctul B. — care duce la aceeași țintă ca și mijloacele ce le aplică actualul guvern — indicate sub A — cu deosebirea că asigură un rezultat mai efice, mai rapid, mai plăcut și avantajos pentru populație.

O politică vamală utilă și folositoare, reducerea taxelor vamale ce pun stăviile liberului schimb — atât de necesar azi, încurajarea industriei și stimularea producției, precum și sanarea ctualiei crize de numerar sunt desideratele ce s'au putut formula din interesanța și bine documentata conferință a dlui deputat T. Zima distinsul secretar general al Camerei de Comerț și Industrie din Arad.

S. Ispravnic

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

O redacție pustie...

A vorbi de criza presei române din Ardeal a devenit un loc comun. Cauzele ei sunt multiple. Factorii care poartă răspunderea? Partidele și, implicit, guvernele. Pe rând cele din urmă, de-o dată cele din urmă au pierdut de sub privire aspectul intelectual neromânesc pe care-l dau Ardealului bogatele și solidele publicații minoritare de tot felul. Centre mari orășenești, menite să devină citadele ale românismului, sunt lipsite de cotidianul național, pe care, din punct de vedere al cetitului, îl înlocuiește, cu patimă, cel minoritar.

Clujul n'a scăpat acestor ravagii ale politicianismului. Două jurnale au dispărut, iar cele două rămase în viață oferă zilnic sărăcia noastră.

Urmarea imediată e părăsirea ziarelor din partea celor chemați să le redacteze — și se știe cu ce greutate se găesc și se formează aceștia. Ultimul eveniment de acest fel a fost părăsirea redacției ziarului „Patria” de către ultimii redactori care mai rămăseseră din șirul celor ce s'au perindat pe la organul partidului național-român. Au plecat, pe rând, Ion Dragu, a cărui isclitură a reapărut de curând în foile d-lui N. Joja; Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Ion Crețu, I. Tâmpănar, Em. Vasiliu, iar acum cei șase redactori: Ecaterina Pitts, noul ardelean recrutat pentru presa A. Gociman, secretarul de redacție A. Vasilescu, șeful redactor R. Dragnea și publicistul economic care ascunde sub isclitura Carpatin o oarecare cunoaștere a statisticii.

O redacție a rămas pustie...

E cazul să vorbim de un adevărat eroism din partea directorului înfrățirii, d-l D. Tomescu, care, ca și o parte din comitetul de direcție al Patriei, face toate eforturile ca bruma de ziaristică românească din Cluj, să-și prelungească firava existență până la vremuri mai bune.

Se vorbește de aceeași stare de lucruri în Basarabia, și acolo fenomenul se va fi reproducând, cu mici variațiuni, ca și în Ardeal.

Dacă nu se va interveni, din vreme, peste partide și confesiuni, punându-se capăt politicianismului și incompetenței, Ardealul va rămâne inferior presei maghiare și germane. Că stăteam mai bine sub Unguri, nu mai încapă nici-o îndoială: dar ca minoritățile să stea mai bine decât noi, cu ajutorul nostru, e o situație pe care urmașii nu o vor putea înțelege și nu o vor putea ierta. Vorbim aici de datorita redactorilor, care n'a lipsit, în condițiuni nefavorabile; dar vorbim și de răspunderea partidelor, atâta vreme cât ele au transformat ziarul în întreprindere exclusiv politică. Lor li se impune ca să despoliticianizeze ziarele, să le dea un suflu de largime sufletească, așa fel ca să se poată susține p. în ele însele. Iată un remediu, până la alte îndreptări.

HORIA TRANDAFIR

Acum șase ani... Acum șase ani se deslănțuise revoluția și gărzile naționale căutau să potoliască instinctele de devastare. Consiliul național central dela Arad, după eșecul tratativelor cu Jászi Oszkár, a pus la cale grandioasa adunare națională dela Alba-Iulia. De pe pusta Ungariei veniau bandele teroarei pentru a înăbuși avântul nou al masselor românești... Cum s'au liniștit lucrurile! Parcă ne-am depărtat cu mult mai mult în timp. S'a întâmplat ceea ce avrur masesele. Nu este bine să te pui deacurmezișul voinței lor. Toate relele ies din piedecile prăvălite în calea mulțimei. Și totuși mai sunt oameni cari să sfrunzeze democrația.

Serbările dela Cernăuți. Cu prilejul împlinirii celor șase ani dela unirea Bucovinei cu România, au avut loc la Cernăuți mari festivități cu participarea dinastiei și guvernului. Popoul românesc întreg prăznuiește alături de frații bucovineni evenimentul dela 12 Noembrie 1918. Biruința libertății asupra asupririi austriece prilejește în sufletul popular bucurie și fericire. Rămâne să dorim totdeauna o veselie încurajatoare provinciei lui Grigore Vodă Chica și să aibe parte de un regim cinstit care să pună în valoare calitățile sufletești și să accelereze bunăstarea morală și materială.

Tip — Vlalou. Un medic din Cluj, d-l dr. Dominic Stanca a întreprins o foarte interesantă anchetă în lumea elevilor de liceu, într'un oraș de pe Valea Murășului. A examinat maladiile, a scrutat talentele. Statisticile sunt foarte elocvente. O constatare răsară imediat din cifre: împrejurimile Binițului — satul aviatorului Aurel Vlaicu — dau un remarcabil procent de elevi cu talent pentru studii exacte, pentru matematică. În țărâ-nimea noastră de acolo sunt deci talente tip — Vlaicu, se ascund calități geniale. Vă închipuiți ce intelectuali ar da regiunea, ce ingineri, dacă o grije a noastră ar fi să urmărim rezultatele d-lui dr. Dominic Stanca, să dăm acces la învățătură celor „aleși”, să stărpim relele cari gra-sează în țărâ-nime și împiedecă dezvoltarea unora, indeosebi tuberculoza și sifilisul. D-l dr. Stanca a pornit investigațiuni într'un domeniu ce ne rezervă mari surprize și interesul tuturor va fi să avem cât mai precize și complete rezultate.

Ecouri. — Exelenta revista bucureșteană Gândirea are despre noi următoarele aprecieri, cari sunt o satisfacție pentru munca ce se face la „Societatea de mâine”:

„In singura revistă serioasă care apare azi în Ardeal, *Societatea de mâine*, unde condeie de specialiști desbat săptămânal probleme sociale și economice, prinse îndrăzneț în cadrul actualității, urmărim cu un interes plin de uimire „discuțiile literare” ale d-lui G. Bogdan-Duică. D-sa e un sexagenar profesor universitar și scrie totuși despre generația nouă a literaturii noastre! Felul cum scrie ne uimește. Om în vârstă, profesorul clujan ar avea tot dreptul respectabilei senilități să nu pri-

ceapă nimic din sufletul sbuciumat al generației noi, în căutarea expresiei artistice care s'o reprezinte. Ne-am obișnuit să primim, peste distanța ce firesc ne desparte de cei bătrâni, numai anafeme profetice dela îndrumătorii de altădată cari, circumscriși cu îndârjire în vremea lor, refuză să înțeleagă, părintește, vremea noastră. D. Bogdan-Duică ne uimește. El înțelege pe cei tineri, nu părintește, ci frățeste. El știe să se facă, sufletește, de-o seamă cu generația nouă. Succinte și ascuțite, caustice și totuși entusiaste, observațiile sale critice asupra poezilor și prozatorilor de azi dovedesc un spirit sprinten și mlădios ce știe să urmărească, uneori până la indentificare, serpuirile capricioase ale scrisului de azi. Autorul magistrarelor studii asupra „Întăilor poezi munteni” durează astfel o legătură înțelegătoare între înaintași și urmași.

Ținerețea aceasta de spirit, D. Bogdan-Duică o încinge în chinga obiectivității: e prietenos acceptată orice scânteie artistică, indiferent din vatra cărei școli literare ar sări. Ce departe suntem de criticul „arhimonumental” al „școlii noi”, d. M. Dragomirescu pe care de ani de zile îl vedem agitând dela Universitate la Ate-neu, la Casa Școalelor, un mănunchiu de balonașe de gutapercă, aceleași totdeauna, stăruind să ni le prezinte drept zepelinuri ale creației literare.

Ne vine sub condeiu acest comic amănunt ca un omagiu pentru d. Bogdan-Duică.”

Insemnătatea teatrului. Am asistat în săptămâna aceasta la reprezentarea piesei *Onoarea* de Sudermann, Teatrul Național din Cluj a fost bine inspirat când a pus în repertoriul anului acestuia o piesă cu adânc sens moral cum este *Onoarea*. Rampa este un admirabil mijloc de a înfățișa concepțiile sociale, a desvăli absurditatea unora și justetea altora. *Onoarea* este una din piesele ce înaltă, purifică, dă satisfacție celor loviți pe nedrept de un fals prejudiciu social. Dorim să vedem cât mai mult public la asemenea reprezentații de esență superioară.

† Ștefan Suciu. Moartea ne-a răpit pe unul dintre oamenii buni, cari nuștiu face decât bine oricui: pe Ștefan Suciu, restaurator în timpul din urmă în gara Teiuș. L-am cunoscut pe vremuri, la Brașov, și ne-a cucerit francheja caracterului său. Într'o răspântie ca aceea a revoluției din 1918 Ștefan Suciu ne-a fost de neprețuit folos, plin de abnegație. A făcut atâtea drumuri, în misiunile sale, fără să cunoască oboseală, cu toate că îl tortura o astmă pronunțată. Acum doarme sub glie acela care n'a răspândit, în orice situație se găsea, decât iubire și mângâiere, de cari poate ar fi avut și el nevoie să i-o dea cineva în ceasuri grele cari nu l-au cruțat. Un alt merit al generosului bătrân a fost că a știut să-și întemeieze un model de cămin familiar, dând o creștere și instrucție îngrijită copiilor. — Dormi în pace om bun!

Răspândiți Societatea de Mâine

S'a deschis în parte marele magazin Cluj, Calea Regele Ferdinand No. 5. Telefon 479.

EUGENSZABÓ

al specialităților de modă de dame

Prețuri fixe!

Telefon 479.

SĂPTĂMÂNĂ ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Semne de ameliorare? În taberile celor trei factori economici, ce dau nota zilnică vieții noastre economice, pare a se putea distinge situații neegale. Criza prin care trecem, pare-că nu este de o potrivă resimțită de producători, consumatori și valorizatorii alcătuiți din financieri și negustori.

Deși toți trec prin greutăți aproape imposibil de învins — se pare că mai mult resimt criza: *finanțierii*, fie bănci, fie particulari.

Dacă aparența n'ar fi desmițită — ne-am găsi în față cu timide începuturi de ameliorare. Deocamdată, cel puțin, în ce privește concepția bancară în conținutul activității și producției economice.

După războiul mondial — cum era firesc deși n'avea nici o justificare — banul lichid, aglomerat și preschimbat de către speculanți, din mijloace de schimb, în avere, ca mijloc de acaparare și de largi îndestulări individuale — a ajuns conducător ilegal și stăpânitor fraudulos al vieții noastre economice — în care numai producția ar fi avut dreptul să conducă și să îndrume.

Banii lichizi și aglomerați după războiu, au lărgit, fără justificări economice, cadrul de activitate a băncilor existente și au dat naștere la o nesfârșită serie de bănci și alte soiuri de instituții capitaliste, la bază numai cu exclusivul aport de octroiată forță, banului lichid.

În plina lor dictatură economică — băncile vechi și noi, se întreceau în acapararea industriilor și a producției agricole — până să ajungă să aibă și tarabe de comerț în detalii ori mai elegante afaceri comerciale „engros”.

Ani de-a rândul a chinat producția și negoțul sub călcăul storcător de participății și dobânzi forțate de bănci și capitaliști particulari, — până când criza economică a spart buba. Huzureala și tantemele din bănci ca și speculația de bursă fără suflet, a speculanților de acțiuni — a fost brusc ciontată prin *criza producției*, ce nu mai putea suporta baia lașă a exploatărilor bancare.

Produsă odată *criza producției*, — a fost firesc să urmeze toate celelalte crize economice fatale: criza valutară, monetară, financiară etc.

În această destrămare, a logic că băncile să aibă prima oară roade putrede, care să le alimenteze boala, până la neînclinabilă expiere a cutezatului și nejustificatului lor program *pur capitalist* — de după războiu.

Ajunși aici — socot că sunt zadarnice toate încercările de salvare.

Banca Națională, — care a ghiftuit cu credite, băncile exploatoare ale producției — nu mai poate salva cu cele câteva zeci și sute de milioane-pe care le emite săptămânal, în plus, de dragul și la dispoziția băncilor.

La fel zadarnice vor fi și storfările Creditului Industrial, care vrea să salveze producția industrială cu credite canalizate prin bănci sau cerând girul acestora. Singura scăpare ni se pare a fi *ajutorarea directă a producției industriale și agricole* — fără intermediul băncilor.

Băncile să-și revină în fire și să abzică de acapararea și exploatarea producției — rămânând cu rolul lor atât de necesar de a fi *intermeditarii financiar* — negustori de bani — între producători și consumatori interni sau externi.

Fixăm toate aceste din prilejul hotărârii luate, zilele aceste, de Creditul Industrial, de-a emite obligațiuni, pe care le primește în lombard Banca Națională — având aceste obligațiuni garanții în aur: hipoteca industrială și gajul produselor industriale și sper și agricole.

Lipsa creditului intern și extern, are zi cu zi seria de jertfe efective, ce stânjinesc, la rândul lor atât producția cât și valorizarea și valorificarea acestei producții, fie agricole, fie industrială.

Ca să ascundem anumite încăpăținări sau greșeli ori intenții politice — nu vrem să privim în față situația dată și d'aceia recurgem la suferfugiu.

În *intern*, în loc să încassăm în toată țara impozitele, conform noilor legi de impozite — recurgem la forțarea nelegală și nejustificată a plății, integrale a pământurilor *improprietărite*, în vreme ce nici prin minte nu ne trece să plătim *expropriatilor*, — în aceiași măsură.

Forțăm în teritoriile alipite restanțe de impozite sub apel sau nejustificate, în loc să încassăm la fel în toată țara impozitele curente.

Facem o politică fiscală cu vămile de export și mai puțin cu cele de import — în vreme ce *producția* noastră scade zi cu zi din pricina nesiguranței, la care e expusă valorizarea producției.

În *extern* cerem cu și fără rost împrumute și aici acasă povestim altceva.

Așa am ajuns ca ori care reprezentant al străinătății să ne întâmpine cu un suris binevoitor, în vreme ce, ne face morală ca să ne explice, că nu se pot încheia afaceri cu noi — pentru că nu ne ținem de o precizie politică economică, la bază cu sentimentul obligamentului de a satisface la timp angajamentele luate . . . Și ar fi atât de ușor de a ieși din această rugină și dintrugătoare situație.

O politică economică în conformitate cu realitatea și garantată prin o siguranță de drept.

Organizarea producătorilor ni se pare că ar trebui să preocupe mai mult, pe toți cei ce pot întrevădea adevărul, că ieșirea noastră din criza în care ne sbatem — numai intensificarea și ordonarea producției ne-o poate asigura și ne-o poate da.

Teoriile și discuțiile, ca și comparațiile și dorințele de copii de la Occidentul sau Orientul economic — desigur că formează un prețios aport în producția intelectuală, ce trebuie să îndume și să conducă producția industrială și agricolă, ca și pe cei muncitori în valorizare prin negoț și finanțe.

Dar, pentru moment trebuie să forțăm organizarea internă a producției și intensificarea ei, ca să ajungem la îndestulări ieftine în intern și la valorizări favorabile în extern.

Să nu ne temem de ideea *dumpingului*, când acela ni-l aplică nouă, toți cei ce doresc să ne câștige piața.

Înțelegem că o astfel de politică economică nu se poate duce la bun sfârșit cu menajeriile individualilor, nici atunci când ei sunt producători.

Politică economică a statului trebuie să fie revărsată și efectuită prin organizațiile economice existente și care se înciripă zi cu zi.

Așa văzând lucrurile, atragem atenția

asupra activității „Ugir”-ului (Uniunea generală a industriștilor români) care centralizează activitatea și dezideratele celor mai multe organizații industriale din întreaga Țară, la care mai nou s'a alăturat Sindicatul morarilor mici și mijlocii din Ardeal și Banat, ce s'a constituit Duminecă în Cluj.

FINANȚE

Preludiile bugetului pe 1925. Lucrările pregătitoare pentru aranjarea bugetului statului pe anul 1925 fiind terminate, a început să transpire înci-colo câteva prim presă. Importanța chestiunii nu ne scapă din vedere. În altă parte a revistei am dat cadrul general, în care se cuprind observații asupra bugetului. Se zice, că bugetul pentru anul 1925 prevede o sporire de 4 și jumătate miliarde lei, conținând în special la majorarea impozitelor indirecte. Este cert, că pe hârtie bugetul statului este echilibrat. În realitate însă bugetul este *supraechilibrat*, deoarece *considerabile* *tsuoare latente* se găsesc în impozitele *gestiunilor trecute și actuale încă nepercepute*. Dar tot atât de cert este, că „*bugetul integral*”, bugetul milionelor de individualități economice din țara întreagă este *desechilibrat* în măsură de peste 50%, după cum arătam în articol special.

Biletele de 500 lei. Banca Națională va proceda la retragerea din circulație a biletelor de 500 lei actuale, înlocuindu-le cu un tip nou. Biletele perdute sau distruse nu prejudiciază emisiunii, ci noul tip se va pune în circulație în sumă întreagă, în timp ce eventualul plus va reveni Statului.

Aoșniile „Reșița”. Purătorii chitanțelor definitive ale emisiunii a III-a (realizată în Mai 1923) sunt invitați să-și prezinte începând de la 1 Noembrie a. c. chitanțele spre a obține acțiunile definitive, cari se liberează în birourile din București ale societății, str. Povernei No. 2.

Situația economică și financiară a României în revistele străine

Marea revistă economică americană „The Bankers Magazine”, de supt conducerea dlui Elmer H. Joungman, publică în nrul său de pe Iulie, 1924, primul din al 78-lea an, un articol bine informat și clar asupra situației noastre economice și financiare. El se datorește dlui N. Petrescu, conferențiar de sociologie pe lângă Facultatea de Litere și Filozofie din București, un foarte bun cunoscător al Angliei și Statelor-Unite, asupra cărora ni-a dat acum vre-o 3 ani în editura „Culturii Naționale” interesantul său studiu: „Fenomenele sociale în Statele-Unite”. Datorită legăturilor pe care dsa le are cu țările anglo-saxone, putem avea mângâierea de a vedea arătată străinătății, ori de câte ori e nevoie, situația exactă a lucrurilor de la noi.

De astă dată, informația dsa obiectivă și interesantă asupra stării noastre economice și financiare, bogată în date statistice autorizate, este încadratată admirabil și convingător într-o expunere pri-

vind problema în ansamblul ei și susținându-se pe o serioasă bază principială și pe un stil cumpătat și atractiv. După ce scoate în evidență importanța României din punct de vedere geografic și arată în linii generale izvoarele ei naturale de bogăție, autorul prezintă situația ei financiară, cu datoriile și posibilitățile ei de îndreptare, subliniind cu acest prilej necesitatea intervenției capitalului străin, a cărui garanție, cea mai sigură

și mai însemnată, ar putea fi găsită în producția petroliferă. Cele câteva considerații judicioase asupra României ca una din piețele cele mai atractive ale Europei și mai ales ca una din piețele cele mai favorabile și mai bune pentru America, susțin admirabil teza autorului în a ne prezenta ca un Stat și o nație demnă de încrederea străinătății.

Acest articol folositor și bine venit se încheie cu expunerea situației inter-

naționale reale pe care o are România și care nu poate decât oferi tot mai multe speranțe nu numai pentru noi, dar și pentru cei străini, care nu ne au cunoscut.

SCHMOLL-PASTA
E'CEA MAI BUNĂ CREAMĂ DE GÂȘTE
BRAȘOV, STR. LUNGĂ N. 59.

Vreți să cunoașteți Ardealul sub aspectele sale sociale și economice ?

TARIFUL RECLAMELOR :

Lei
0 pagină . . . . 4000.—
Jum. pagină . . . 2000.—
Un sfert de pagină 1000.—
0 optime „ „ 500.—
0 șaisprezecime „ 250.—

La republicare acordăm
reduceri de 40, 50 și 60%.

REVISTA SOCIETATEA DE MÂINE

este informatorul cel mai obiectiv al tuturor puterilor de muncă și bogăție din cuprinsul regiunii ciscarpatine.

Vechiul regat și celelalte provincii au tot interesul să știe ce se petrece în Ardeal. Abonați „Societatea de mâine“ mare publicație săptămânală, apelați la publicitatea paginilor ei.

„LEBEDA“ S. A.

In Cluj, Strada Iașilor N-rul 14.

Prima fabrică română de **PLAPOME**, saltele, vestminte de pat, vată și pentru prelucrare de pene aranjată cu curent electric

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

Mare depozit de lămpi și material electric!

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

Atențiune!

Enormă reducere de preț!

Atențiune!

Mașina cu adevărat universală, folosibilă la arat, treerat, sămănat, pentru mănarea de mori și ferestre, pentru tragerea de poveri pâpa la 12 tone, tractorul

FORDSON se află în depozit la firma **PERRY**

Cluj, Str. Regina Maria 2. :: Telefon 999.

Și se vinde, pentru scurt timp, cu preț excepțional de **Lei 117.000**

ÎN PALATUL SOC. „GENERALA“ din Str. Iorga 3, Cluj, S'A REDESCHIS

MAGAZINUL „COLOMBO“ IONEL ALDICA,

asortat cu cele mai fine mărfuri de coloniale, delicatessen și beuturi. Vânzare promptă și serviciul conștiincios. Unt de lemn frances în bidoane de 1000 grame Lei 85.— ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Vin Drăgășani, Țuca de Valeni.

CAFEA TURCEASCĂ PRIMISIMA Kg. 140.—

SPRIJINIȚI COMERȚUL ROMÂNESC!

IONEL ALDICA-COLOMBO.

ADRESA ABONAT

Domnului

Biblioteca Universității

Cluj

2239

FABRICA DE BERE S. A. DIN TURDA

FABRICAȚIA SPECIALĂ
COROANA

bere nutritoare din malț dublu
și

GLORIA

berea cea mai gustoasă și renumită

Fabrica : TURDA

Deposit general : CLUJ, Calea Dorobanților No. 11

Intreprinderile Forestiere Rom. S.A.
Cluj, Calea Regele Ferdinand 38

Se ocupă cu exploatarea
de păduri, cu industrializarea
lemnului și finanțarea
intreprinderilor
similare.

Capital social lei 65,000,000

Uzine: Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea
Drăganului (Poeni)

BERE
URSUS

din fabrica

Czell din Cluj

este cea mai pre-
dilectă beutură a
publicului

„**VINEA**”

S. A.

Pentru Comerțul
de vinuri și Derivatele lor

ALBA-IULIA

Sucursale: Arad și Tășnad

Fondate în anul 1868 **FABRICILE**
DE MAȘINI SOC. AN.
A. N. D. RIEGER

Sibiu, Piața Lemnelor 5. și Târgul de Fân 1.

Telefon : Fabricile 252. Prăvălia I. 251.

Adresa telegrafică : Famarieg.

Toate sorturile de mașini agricole ca : garnituri de treierat pentru mână cu mână, cu cai și cu putere motorică, vânturături, trioare, mașini de sămănat porumb, greble de adunat fân și bucate, pluguri de diferite sisteme, mori pentru poame și struguri, teascuri pentru poame, struguri și semințe uleioase simple și hidraulice.

Mașini textile cu mașini de scărmanat lâna, lup scărmanator, darac, pivă și mașini de răsucit.

Pompe ca : pompe de ridicat, pompe „Fauler” pentru zămuri de gunoi, pompe aspiratoare, respingătoare pentru construcțiuni cu cilindri dubli. „Erika” pompă cu lanț pentru fântâni, Piese de rezervă pentru toate mașinile.

Cel mai mare atelier de reparațiuni pentru construcțiuni de fier, instalațiuni de transmisiuni, roți dințate etc.

Construcțiuni de mori și unelte ca : roți pentru apă, scute pentru morari, diverse piese pentru mori etc.

Turnătorie de fier și triburi se toarnă tot felul de piese din fontă pentru construcțiuni și mașinari după modelele proprii, sau modele străine, desenuri ori schițe dela cele mai mici până la 10.000 kg. o bucată, secțiune specială pentru tot felul de roți dințate. Secția specială pentru repararea locomotivelor și vagoanelor.

Mare deposit de tuturi de presune, bucăți fasonate, armături pentru fântâni, discuri pentru curele de transmisiuni de prima calitate, motoare de benzină, tuburi pentru gaz, fitting, cărbuni de piatră și cocs.

Mare deposit de cherestea toate solurile și dimensiunile în lemnări de construcțiuni, scânduri, lați etc.

Cele mai bine asortate magazii și prăvălii de fierărie.

La cerere servim oferte cu prețurile cele mai avantajoase